

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Юридичний факультет
Кафедра цивільного, господарського права та процесу

Допущено до захисту

Завідувач кафедри

Колодій Інна Миколаївна

« ____ » _____ 2020 р.

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Цивільно-правове регулювання патентів на винахід

(назва роботи)

081 Право

(шифр і назва спеціальності)

08 Право

(галузь знань)

Виконавець:

студент гр. ЗМПРП-181 Хозей Наталія
Вікторівна

_____ (підпис)

Керівник:

доцент кафедри цивільного, господарського
права та процесу, к.ю.н.

Колодій Інна Миколаївна

_____ (підпис)

Чернігів 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Навчально-науковий інститут права і соціальних технологій
Юридичний факультет
Кафедра цивільного, господарського права та процесу

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Завідувач кафедри _____

Колодій Інна Миколаївна

«___» _____ 2020 р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ НА ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ
РОБОТУ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ

Хозей Наталії Вікторівни

Тема роботи: Цивільно-правове регулювання патентів на винахід

Тему затверджено наказом ректора

від «___» _____ 2020 р. № _____

1. Вхідні дані до роботи

Вхідними даними до роботи є Паризька конвенція з охорони промислової власності, Договір про патентну кооперацію, Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», інші закони та підзаконні нормативно-правові актів, наприклад, Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджені наказом МОН України від 22 січ. 2001 р. № 22, Концепція реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 червня 2016 р. № 402-р.

2. Зміст роботи

Зміст роботи включає: теоретико-правову характеристику винахідництва та його правової охорони; висвітлення особливостей правового регулювання охороною спроможності винаходу; перспективи вдосконалення цивільно-правової охорони винаходів в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Календарний план

№	Назва етапів роботи	Термін виконання	Примітки
1.	Розділ 1. Теоретико-правова характеристика винахідництва	До 2020 р.	
2.	Розділ 2. Особливості правового регулювання охороно спроможності винаходу	До 2020 р.	
3.	Розділ 3. Перспективи вдосконалення цивільно-правової охорони винаходів в Україні з урахуванням міжнародного досвіду	До 2020 р.	
4.	Подання випускної кваліфікаційної роботи на кафедру для проведення попереднього захисту	До 2020 р.	
5.	Доопрацювання випускної кваліфікаційної роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	До 2020 р.	
6.	Рецензування випускної кваліфікаційної роботи	До 2020 р.	

Завдання підготував:

Керівник _____
(підпис)

Колодій Інна Миколаївна

«___» _____ 2020 р.

Завдання одержав:

студент _____
(підпис)

Хозей Наталія Вікторівна

«___» _____ 2020 р.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	5
SUMMARY.....	6
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	7
ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОХОРОНИ ВИНАХІДНИЦТВА.....	12
1.1 Генеза становлення правової охорони винаходу.....	12
1.2 Поняття та ознаки винаходу як об'єкта інтелектуальної власності.....	20
1.3 Нормативно-правове регулювання відносин з охорони винаходу в Україні.....	28
Висновки до розділу 1.....	35
2 ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНО СПРОМОЖНОСТІ ВИНАХОДУ.....	38
2.1 Суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід.....	38
2.2 Процедура отримання охоронних документів на винахід.....	44
2.3 Патент як охоронний документ. Права, які впливають з патентування.....	48
Висновки до розділу 2.....	55
3 ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВИНАХОДІВ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ.....	58
3.1 Особливості охорони винаходів за кордоном.....	58
3.2 Судова практика в сфері захисту винаходів (національна та міжнародна).....	62
3.3 Основні тенденції і напрямки вдосконалення національного законодавства у сфері охорони винаходів.....	70
Висновки до розділу 3.....	75
ВИСНОВКИ.....	78
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ.....	81

АНОТАЦІЯ

SUMMARY

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄПВ – Європейське патентне відомство

ЄПК – Європейська патентна конвенція

Закон – Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі»

Угода про асоціацію між Україною та ЄС – Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні промислова власність в тому чи іншому прояві оточує нас на кожному кроці. В нашому щоденному житті ми навіть не замислюємося про те, що транспорт, лінії електропередач, тротуарна плитка, будови, парк біля будинку і багато іншого - це все промислова власність в різних її проявах. Все, що нас оточує - це результат технічної творчості та важкої праці. І на різних історичних етапах розвитку життя суспільства з'являлися нові винаходи, які багато в чому полегшують людське існування сьогодні.

Ніхто не буде заперечувати факту, що ми нині живемо в часи, коли існують сприятливі умови для винахідництва. А тому важливим напрямом нормотворчої діяльності держави є забезпечення належного правового регулювання відносин у цій сфері, адже воно сприятиме формуванню конкурентоспроможної позиції країни в умовах глобалізації та міжнародного співробітництва. При цьому, актуальними проблемами є забезпечення охорони прав винахідників та використання самих винаходів таким чином, щоб була можливість охороняти права їх творців та примножувати інтелектуальні надбання людської цивілізації.

Після проголошення незалежності України почалося напрацювання вітчизняного законодавства, що спричинило появу низки законів щодо інтелектуальної власності. В Україні охорона об'єктів права промислової власності в цілому та винаходів зокрема повинна відповідати сучасним вимогам, бути демократичною, легкодоступною, прозорою, але на даний час вона ще наповнена прогалинами, а тому потребує вдосконалення. Тим більше, що євроінтеграційні процеси останніх років, зокрема підписання Угоди про асоціацію з ЄС стимулюють приведення діючого законодавства до розумного симбіозу з європейським законодавством. Однак що стосується винаходів, то патентна реформа все ще не проведена.

Саме тому важливим є дослідження сучасного стану цивільного законодавства в сфері регулювання патентів на винахід, виявлення

законодавчих неузгодженостей, прогалин та вивчення позитивного європейського досвіду з метою удосконалення вітчизняного.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які досліджували окремі аспекти цивільно-правового регулювання патентів на винахід можна назвати таких дослідників, як: Г.О. Андрощук, Ю.Л. Бошицький, В.Д. Базилевич, І.І. Вашинець, М.К. Галянтич, Л.Й. Глухівський, І.І. Дахно, Ю.М. Капіца, О.Ю. Кашинцева, М.В. Ковальова, П.П. Крайнєв, О.О. Кулініч, І.О. Мікульонок, О.М. Мельвіль, О.П. Орлюк, М. В. Паладій, О.А. Підпригора, О.О. Підпригора, О.А. Рассомахіна, О.Д. Святоцький, О.І. Харитонова, Є.І. Ходаківський, Р.Б. Шишка, Т.В. Ярошевська.

Різні аспекти цивільно-правового регулювання права інтелектуальної власності на винаходи також ставали предметом дисертаційних досліджень останніх років. Зокрема до таких досліджень належать натсупні: «Правова охорона винаходів в Україні» (Я.Г. Воронін, 2010 р.), «Цивільно-правова охорона винахідництва в Україні та в країнах Європейського Союзу» (М.В. Ковальова, 2011 р.), «Правова охорона службових винаходів» (М.М. Яшарова, 2012 р.), «Цивільно-правова охорона винаходів» (А.В. Синдецька, 2019 р.).

Результати вищевказаних досліджень є вагомим внеском у цивілістичну науку. Однак ряд теоретичних та практичних аспектів потребують подальшого дослідження для розширення теоретичної бази, вироблення рекомендацій та пропозицій щодо внесення змін в законодавство з метою його вдосконалення та адаптації до міжнародних вимог.

Мета і задачі дослідження. *Мета* магістерської роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу чинного законодавства України та узагальнень практики його реалізації визначити основні проблеми правового регулювання патентів на винахід, проаналізувати законодавство зарубіжних країн та Європейського Союзу з метою вироблення рекомендацій щодо удосконалення правового регулювання у зазначеній сфері.

Для досягнення зазначеної мети слід вирішити наступні *задачі*:

- охарактеризувати генезу становлення правової охорони винаходу;

- з'ясувати поняття та ознаки винаходу як об'єкта інтелектуальної власності;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання відносин з охорони винаходів на сучасному етапі;
- визначити особливості суб'єктів права інтелектуальної власності на винахід;
- проаналізувати особливості процедури отримання охоронних документів на винахід;
- охарактеризувати патент як охоронний документ, а також права, які впливають з патентування;
- висвітлити особливості охорони винаходу за кордоном;
- дослідити якою є судова практика в сфері захисту прав на винахід;
- визначити основні тенденції і напрямки вдосконалення національного законодавства у сфері охорони винаходів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі створення та патентування винаходів, розпорядження та захисту патентних прав.

Предметом дослідження є цивільно-правове регулювання патентів на винаходи, а саме сутність, теоретичні та практичні проблеми, а також можливості удосконалення.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження обрано, виходячи з поставлених у роботі мети та завдань, з урахуванням його об'єкта і предмета, зокрема: історичний для розкриття еволюції становлення правової охорони винаходів; структурно-функціональний аналіз використаний для розкриття змісту винаходу; формально-правовий використаний при дослідженні змісту та структури норм чинного законодавства, які регламентують патентне законодавство; системний підхід використовувався у вигляді системного аналізу прав винахідника, які впливають з патентування в Україні; аналіз та синтез використані для підбиття підсумків, установлення нових даних і юридично значущих фактів тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: на основі аналізу нормативно-правових актів і правозастосовної практики виділено існуючі проблемні питання правового регулювання права інтелектуальної власності на винахід, акцентовано увагу на проблемах суб'єктного складу, а також патентного тролінгу; дістало подальшого розвитку твердження про необхідність удосконалення національного законодавства в сфері правового регулювання патентів на винахід на основі позитивного європейського досвіду шляхом прийняття Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства) №2259.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дослідженні узагальнення, пропозиції, висновки можуть бути використані у практичній та науково-дослідній сфері – для подальшого вивчення, впровадження та вдосконалення правового регулювання патентів на винахід, а також у правозастосовній діяльності – з метою законодавчого вдосконалення норм, що регулюють відносини у сфері створення та патентування винаходів, розпорядження та захисту патентних прав.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки магістерської роботи обговорювалися на науково-практичному семінарі на тему «Актуальні проблеми правового регулювання підприємницької діяльності в Україні та країнах ЄС» (м. Чернігів, 9 грудня 2020 року).

Публікації. Основні результати проведеного дослідження викладені в одній науковій праці.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається з анотацій, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків і переліку посилань. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок, з яких 82 сторінки основного тексту. Перелік посилань складається із 74 найменувань і займає 7 сторінок.

1 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОХОРОНИ ВИНАХІДНИЦТВА

1.1 Генеза становлення правової охорони винаходу

Дослідження історії виникнення і розвитку певного правового інституту має важливу роль для усвідомлення значення та ролі цих інститутів у житті суспільства. Зрозуміло, що виникнення нових інститутів права зумовлюється розвитком суспільних відносин у тій або тій галузі в результаті певних об'єктивних чинників.

Загалом найдавніші письмові згадки про охорону винаходів можна віднести до часів існування могутніх цивілізацій та держав стародавнього світу: Риму, Єгипту, Китаю, Пруссії та інших. Там були створені прототипи водопроводу, телеграфу, вогнемета, календаря, сейсмографа та багатьох інших речей, що відповідали сучасним ознакам винаходу. Згодом на світову винахідницьку арену виходять і країни Європи [1, с. 42].

Так, виникнення інституту промислової власності було зумовлено розвитком науково-технічного прогресу, коли вдосконалення та поширення знань у галузі фізики, механіки й інших науках стали передумовою появи мануфактур, а згодом – машинного виробництва. Це відкрило широкі можливості для появи нових технічно вдосконалених, інноваційних продуктів, виробництво та впровадження яких потребувало інтенсивної інтелектуальної праці, а також значних капіталовкладень. У зв'язку із цим виникла потреба захисту економічних інтересів осіб, які займалися розробкою та виробництвом нових технологій [2].

Проілюструємо вказане вище. Так величезний поштовх до розвитку інтелектуальної власності відбувся завдяки великому німецькому винахіднику Йогану Гутенбергу (1400-1468). Будучи ювеліром, він довгий час був натхненний ідеєю створення друкарського верстата і займався розробками свого творіння. Його винахід - величезний прорив у становленні цивілізації.

Поява друку означала не тільки збереження інформації, адже книги і так писалися вручну, а те, що можна створювати копії та поширювати їх для більшої кількості людей. Все це стало величезним кроком в освіті, грамотності і культурного розвитку всього людства.

Але актуальним також є те, що і «втратив» Йоганн Гутенберг свій винахід через те, що в той час неможливо було його запатентувати і якимось охороняти. Працюючи ювеліром, Гутенбер не заробив великих коштів і для розвитку розробки свого друкарського верстата, і відкриття друкарні він взяв гроші у заможної персони, яка відсудила у нього даний винахід, друкарню і навіть надрукувані книги. Ось таким чином, один з найбільших винахідників історії позбувся свого творіння, лише через відсутність можливості його належної охорони його на законодавчому рівні [3].

Історія правової охорони винаходів налічує трохи більше трьох сотень років. Видатний вчений у сфері патентного права А.А. Пиленко слушно відзначав: в античному світі «не було потреби захищати права винахідників» [4, с. 81], так як весь лад економічних і соціальних відносин ґрунтувався на дешевій і малопродуктивній рабській праці. Раб не був зацікавлений в удосконаленні знарядь праці, оскільки ніякої додаткового винагороди він не сподівався отримати. Господар раба не хотів впроваджувати новинки, нести витрати, оскільки «всі поліпшення виробництва окупуваються тільки при інтенсивній праці та підвищеної вартості робочих рук». Античний світ ставився до праці з презирством. «А раз не було поваги до праці (ручної, технічної), не могло виникнути і потреби захищати її результати» [4, с. 81].

Окремі прояви творчої активності у виробництві, удосконалення знарядь праці не могли привести до виникнення заходів, що дозволяють забезпечувати охорону і захист результатів. Ті, які дійшли до нас технічні досягнення вказаної епохи, в основному без вказівки імен їх творців, служать тому підтвердженням. Поява перших заходів, спрямованих на стимулювання впровадження нововведень, А.А. Пиленко відносить до кінця Середніх віків. Причиною, що спонукала уряд до заохочення нововведень, стало облагороджування в

свідомості суспільства поняття ручної праці. «Ремісник починає підніматися по соціальних сходах... Ремісник стає вільним, і самі продукти його праці втрачають потроху принижуючий характер чогось зробленого з-під палки ... В цьому відношенні особливо значимо був вплив таких людей, як Леон Баттіста Альберті, Леонардо да Вінчі, Мікеланджело» [4, с. 82].

Більшість науковців у сфері патентного права погоджуються, що історичний екскурс щодо початку правової охорони винахідників слід розпочинати з Венеціанської республіки, а саме з прийняттям в 1474 році закону про монопольне право автора на використання свого винаходу протягом 10 років. У 1623 р. в Англії було прийнято «Статут про монополії», яким проголошено виключне і незалежне від волі короля право кожного, хто створить і застосує технічну новинку, монопольно користуватися протягом 14 років вигодами та перевагами з нього. Але слід зазначити, що на тому історичному етапі не кожен заявник отримував патент на свій винахід, навіть в тому випадку, якщо винахід відповідав всім передбаченим законом ознаками. Це означає, що Статут про монополії не встановлював так званого облігаційного принципу видачі патенту [5, с. 46].

Тому можна погодитися з думкою А.А. Пиленка, який критикував тези про те, ніби цей закон став прообразом сучасних патентних законів. Він зазначав, що згадування виключних прав, які основані на привілеї, є лише чисто зовнішнім явищем, що суттєво не вплинуло на еволюцію принципів.

У США федеральний патентний закон прийнятий 1790 року до цього моменту права на видачу патентів належали губернаторам штатів. Вперше в Європі природне право власності винахідника на свій винахід було проголошено патентним законом, прийнятим Конвентом революційної Франції в січні 1791 року. В своїй преамбулі закон забороняв всім і кожному користуватися винаходом без дозволу суб'єкта права, яким був власник патенту [6].

Тож можна вести мову, що «Патентний закон Франції» і «Статут про монополії» мали загальну схожість в головному. Вони ліквідували монополізм

верховної влади як спадщини феодальної епохи і підтверджували монополію патенту в ім'я розвитку промисловості. З цього часу патент на винахід, який народився одночасно з капіталізмом, сприяє його прогресу.

Надалі відповідні закони були прийняті в більшості європейських країн: в Іспанії від 1820 року Бельгії від 1854 року, Італії від 1859 року.

Пізніше облігаторний принцип був закріплений в Законі про патенти Німеччини (1877 р.) [7, с. 128]. Пояснюється це тим, що Німеччина до 1871 року не була єдиною державою, а складалася з 29 князівств - земель. Кожне з них мало свій закон про привілеї [8, с. 126-127]. З одного боку, розвиток промисловості, торгівлі вимагало вироблення єдиного положення, що пом'якшує наслідки правової та територіальної роздробленості. З іншого боку, активним було «антипатентний рух». Його прихильники висували такі аргументи. Патенти повинні бути скасовані як застаріла спадщина Середніх віків. «Патент - це згнилий плід на дереві нашої культури; їх час настав; вони повинні впасти ». Патенти суперечать початку свободи торгівлі. І найвагоміший аргумент юридичної думки: у винахідника немає права на захист, немає права власності на його винахід [8, с. 130-131].

Тріумф антипатентного руху, здавалося, був очевидний. У 1868 році Бісмарк пропонував видати закон про скасування патентів на всій території союзу. Однак позиції противників патентної охорони значно ослабли після міжнародного конгресу 1873 в Відні, присвяченого патентному праву, який показав, що патентна охорона винаходів існує в більшості цивілізованих держав.

Пізніше на рубежі XIX століття аналогічні закони були прийняті в Данії (1894 рік) та Австрії (1897 рік) [9, с. 5-7].

Також слід звернути увагу на те, що в 1878 році відбувся Конгрес з охорони промислової власності відбувся в Парижі. Наступним кроком до становлення правової охорони винаходів на міжнародному рівні стала Паризька конвенція, прийнята 20 березня 1883 р. З тих пір цей документ неодноразово переглядався (в Брюсселі 14 грудня 1900 р., в Вашингтоні 2 червня 1911 р., в

Гаазі 6 листопада 1925 р., в Лондоні 2 червня 1934 р., в Лісабоні 31 жовтня 1958 р., в Стокгольмі 14 липня 1967 р., і змінений 2 жовтня 1979 г.) [10], але це не змінює того, що Паризька конвенція з охорони промислової власності стала ключовою угодою світового рівня щодо охорони прав на винаходи та інші об'єкти промислової власності.

Отож наведене вище вказує, що в ХІХ столітті патентні закони для охорони прав винахідника приймаються більшістю європейських держав, в тому числі і Російською імперією. Загалом А.А. Пиленко виділяє наступні історичні етапи привілеїв на винаходи в Росії: від Петра І до 1812 року; від 1812 до 1870 року; від 1870 до 1896 року [4, с. 93].

Історія правового регулювання винаходів у Російській імперії нас цікавить, оскільки до її складу входила значна частина сучасної української території. Історичні документи свідчать, що першим царським законом про винаходи в Росії був закон від 30 березня 1870 р., що використав досвід Західної Європи, взявши за основу її законодавство. Закон царської Росії про патенти від 20 травня 1896 р. дотримувався перевіркою системи видачі патентів, внаслідок якої перевірялась наявність істотної новизни. Патент видавався на 15 років і міг переходити до інших осіб за договором або в спадщину.

Зауважимо, що право на промислові винаходи царської Росії регулювалось Законом від 20 травня 1896 р., де зафіксовано право на використання технічної творчості у галузі промисловості. Як зауважує Бошицький Ю.Л. відомі російські цивілісти відзначали: «...Закон цей застарілий і не відповідає сучасним потребам. Сьогодні вироблено проект Міністерства торгівлі та промисловості, який значно поліпшує регулювання патентного права; а саме: за ним визнається право на патент за винахідником-службовцем, а не за фабрикантом» [11, с. 216]. З вищевикладеного можна підсумувати, ще у ті часи законодавцем ставилося питання: кому має належати право на службовий винахід?

Дослідниця В.Д. Яриш [12, с. 166] наголошує, що першими нормативними актами з винахідництва, прийнятими після революції стали «Тимчасовий порядок реєстрації та атестації заявок на винаходи», а також «Основні принципи Положення про винаходи» (жовтень 1918 року), а не Декрет РНК РРФСР від 30 липня 1919 р. «Про винаходи», який був уже результатом тривалої роботи в цьому напрямку.

Пізніше він був замінений Постановою ЦВК СРСР і РНК СРСР від 12 вересня 1924 р. «Про патенти на винаходи» [13], яка вперше стає актом загальносоюзного регулювання відповідних відносин, тобто і на території УРСР. По суті, даний акт з'явився першим законом про патенти, оскільки патент виступав єдиною формою правової охорони винаходу. Саме в цей період винахід знову стає товарною цінністю.

Коротко охарактеризуємо інші союзні документи. Так наступним актом стала Постанова ЦВК СРСР і РНК СРСР від 9 квітня 1931 р. [14], якою затверджено «Положення про винаходи і технічні удосконалення». З цього моменту були встановлені дві альтернативні форми правової охорони: авторське свідоцтво і патент. Авторське свідоцтво означало, що право використання винаходу на території СРСР належало останньому, а також кооперативним і іншим організаціям громадського сектора. Однак безпосередньому автору винаходу (його творцеві) належало право на отримання винагороди. При цьому автор мав багато пільг, наприклад, при обчисленні прибуткового податку, при вступі на навчання, житлові, пенсійні та інші пільги. У разі видачі патенту, протягом його дії (15 років) власник патенту набував виняткове право на його використання. При цьому власник патенту не міг користуватися пільгами, передбаченими для власників авторського свідоцтва.

З середини 30-х років починається відлік введення в СРСР правової охорони селекційних досягнень. У зв'язку з цим було прийнято Постанову РНК СРСР «Про заходи щодо подальшого поліпшення насіння зернових культур» [15]. Даний документ передбачав створення цілої системи державних

випробувань сортів зернових культур і їх використання в народному господарстві, видачу охоронних свідоцтв авторам і т.д.

Слід наголосити, що хоч упродовж 1930-х рр. і було напрацьовано цілком пристойну нормативну базу, проте основні проблеми полягали в її виконанні та тлумаченні низки норм, особливо щодо винагороди. На деяких підприємствах і шахтах Донбасу зволікали з обчисленням економії та виплати винагороди. Керівники підприємств вважали, що винахідництво належало до посадових обов'язків інженерних працівників, а отже, ті на отримання авторської винагороди розраховувати не могли, отримуючи лише зарплату. Прагнення винахідників отримати свідоцтво чи патент подекуди засуджувалося як прояв антигромадських тенденцій [16, с. 116-117]. Зрозуміло, що в такому розкладі справ змешувалася кількість поданих заяв на патентування винаходу.

5 березня 1941 р. РНК СРСР затвердив своєю Постановою нове положення «Про винаходи і технічні удосконалення». З лютого 1956 року система управління винахідництвом стала централізованою. Було затверджено Комітет у справах винаходів і відкриттів при Раді Міністрів СРСР, який наділявся повноваженнями щодо керівництва розвитком винахідництва в країні, впровадженням у народне господарство винаходів і відкриттів, а також був наділений контрольними функціями за діяльністю міністерств і відомств у відповідній області. У 1959 році даний орган затвердив Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції та Інструкцію про винагороду за відкриття, винаходи та раціоналізаторські пропозиції [17, с. 66-91].

8 березня 1965 р. відбулося приєднання СРСР до Паризької конвенції про охорону промислової власності, з цього часу положення конвенції увійшли в національну правову систему. Положення про відкриття, винаходи і раціоналізаторські пропозиції було оновлено 21 серпня 1973 року 31 травня 1991 р. був прийнятий СРСР закон «Про винаходи в СРСР». Але діяв він не довго, адже незабаром відбувся розпад СРСР і створення незалежних

республік. Тому з 1991 року в незалежній Україні розпочинається побудова власної моделі правової охорони винаходів.

Наголосимо, що історичний процес становлення правової охорони винаходів юридичною наукою зазвичай досліджувався в сукупності з іншими об'єктами інтелектуальної власності, зокрема В.Д. Базилевичем, П.И. Цибульовим, Є.І. Ходаківським, В.П. Якобчуком, І.Л. Литвинчуком, І.О. Мікульонком, І.А. Блізнецом, Я.Г. Вороніним, Ю.Л. Бошицьким, В.С. Лазебним, І.І. Дахно, О.В. Кохоновською, Р.Б. Шишкою, В. Валле та іншими. Це пов'язано як з комплексним характером інноваційних правовідносин [16, с. 81], так і з іншими чинниками, з-поміж яких можна виділити різноманітність теорій та уявлень про сутність інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності, що вражає уяву навіть досвідчених науковців.

Тож в сучасній науці пропонують різні періодизації становлення правової охорони винаходів. З уваги на викладене вище, нам імпонує погляд М. Солощука, який виділяє три важливі періоди в досліджуваній сфері, а саме:

1) привілеї (XV-XVIII століття): суверен надає монополію за своїм розсудом; концепція корисності, а іноді концепція фаворитизма відіграють 10 важливу роль;

2) національні патенти (1790-1883 роки): будь-який винахідник вправі подати заявку на патент, видача якого залежить винятково від об'єктивних умов; охорона місцевих винаходів за кордоном не практикується;

3) інтернаціоналізація (з 1883 року по теперішній час): охорона винаходів за межами країни походження розвивається разом з міжнародною торгівлею; всесвітні або регіональні конвенції сприяють цьому розвитку [19, с. 72].

Таким чином, всі речі, які нас оточують щоденно є результатом інтелектуальної діяльності людини в різних сферах технологій, однак на різних історико-еволюційних етапах існування суспільства. Об'єктивна необхідність в правовому регулюванні винахідництва виникла із здійсненням так званої наукової революції XVII століття, результатами якої стали масові географічні та природні відкриття, а також розвиток книгодрукування. Проте в той час

винахідники не мали належної охорони результатів своєї інтелектуальної діяльності. Праобразами перших патентних законів, які б гарантували правову охорону винаходу прийняттям є нормативні акти Венеціанської республіки XV ст. та Англії XVII ст., але дослідники наразі сперечаються чи можна їх вважати такими. На теренах Європи першим патентним законом, який закріпив право власності винахідника на свій винахід став нормативний акт прийнятий в Франції в 1791 році. В XIX ст. так звані патентні закони були прийняті більшістю європейських держав, а на міжнародному рівні в 1883 році була прийнята Паризька конвенція про охорону промислової власності, яка хоч і з подальшими внесеними змінами є важливим актом в сфері правової охорони винаходів.

Також у зв'язку з тим, що тривалий час більшість українських земель перебувала в складі спочатку Російської імперії, а пізніше була складовою СРСР, було приділено увагу правовому регулюванню охорони винаходів у вказаних державних утвореннях. Висвітлене вище дозволяє стверджувати, що імперське законодавство багато в чому відповідало досвіду країн Західної Європи, в той час як в радянський час велика увага була приділена правовому регулюванню винахідництва, але проблемним питанням залишалося закріплення прав винахідника на свій об'єкт інтелектуальної власності, адже частіше влада присвоювала право на винахід собі, видаючи і визнаючи винахіднику лише право авторства - авторське свідоцтво, а ніж патент.

1.2 Поняття та ознаки винаходу як об'єкта інтелектуальної власності

Визначення поняття винахід (*invention, Erfindung*) має важливе практичне значення для будь-якої правової системи та становить значні складності, оскільки в ньому відбивається один з аспектів розумової діяльності людини. Так, ряд авторів дають визначення поняття винаходу, акцентуючи увагу на його утилітарності. І. Хейфец трактує винахід як творче вирішення технічного

завдання. Однак одне з найбільш загальних і об'єктивних визначень сформулював І. Маміофа, а саме: «Винахід може бути визначений як нове відношення предмета до мети [9, с. 18]».

На думку А.Л. Маковського «винахідництво, тобто віднайдення нового рішення практичних завдань, властиве нормально розвиненому людському мозку. Винаходи є необхідними та природними продуктами людської діяльності. Отже, власне винахід належить до числа природно-технічних явищ, а не до юридичних понять. Він став юридичним поняттям лише тому, що закон став регулювати суспільні відносини, що складаються з приводу створення та використання деяких винаходів» [20, с. 11].

В свою чергу науковець А.П. Сергеев зазначає, що цей підхід допоміг йому по-новому поглянути власне на поняття винаходу. «Так цілком правомірно говорити про родові поняття винаходу як об'єктивного явища, що узагальнено можливо визначити як творче технічне вирішення завдання. Винаходом може вважатися будь-який досягнутий людиною творчий результат, суть якого полягає в віднайденні конкретних технічних засобів вирішення завдання, що виникло у сфері практичної діяльності людини» [21, с. 39].

Одним з найбільш повно та змістовно визначених понять винаходу видається підхід запропонований В.Н. Лопатіним, який характеризує його як таке, що підлягає охороні технічного рішення в будь-якій сфері, віднесене до продукту (зокрема, пристрою, речовини, штаму мікроорганізму, культури рослин та тварин) або способу (процес здійснення дії над матеріальним об'єктом за допомогою матеріальних засобів), що відповідає вимогам (критеріям, ознакам) новизни, винахідницькому рівню та промисловій придатності, дає позитивний ефект і кваліфіковане таким у встановленому порядку державним органом [15, с. 26].

Однак дане визначення хоча і є найбільш повним та конкретним, породжує більше запитань, аніж відповідей. Зокрема, виникають питання щодо визначення таких понять, як «технічне рішення», «продукт», «пристрій», «речовина», «штам мікроорганізму», «культура рослин та тварин» (а також

відмінність поняття «культура рослин» від «сорту рослини», яким правова охорона не надається), «спосіб» (як процес здійснення дії над матеріальним об'єктом за допомогою матеріальних засобів), «новизна», «винахідницький рівень», «промислова придатність», «позитивний ефект винаходу». Проблема постає в тому, що для розкриття суті даної термінології необхідне використання не суто теоретичного інструментарію, а й сукупності практичних знань різних сфер науково-технічних, соціальних, економічних, природознавчих та інших галузей.

Для того, щоб розкрити поняття «винахід» у його сучасному розумінні А.В. Синдецька пропонує на підставі аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення схарактеризувати даний багатогранний об'єкт через призму його класифікації. Ми вважаємо, що слід погодитися з дослідницею в тому, що такий підхід видається цілком вдалим, адже в основу поділу винаходів на класи за найбільш загальними критеріями схожості та відмінності пропонується взяти такі ознаки як: об'єкт (матеріальне вираження винаходу); охороноздатність; складність; походження; суб'єктний склад; територіальне поширення дії патенту; строк дії правової охорони; сфера застосування. Отже вітчизняна дослідниця виділяє наступні класи винаходів:

– за об'єктом (матеріальним вираженням) винаходи поділяються на: продукти – пристрої, речовини, штами мікроорганізмів, культури рослин та тварин тощо; способи/процеси – спосіб виготовлення, спосіб зміни, процес визначення (вимірювання, діагностика тощо); нові застосування відомих продуктів, способів, речовин, штамів мікроорганізмів тощо.

– за критеріями охороноздатності винаходи можна поділити на: охороноздатні – ті, що відповідають усім умовам надання правової охорони (новизні, винахідницькому рівню/неочевидності, засадам моралі, безпеки, є промислово придатними тощо); неохороноздатні – ті, що не повною мірою відповідають умовам надання правової охорони, але можуть стати відповідними.

– за складністю винаходи бувають: прості; складні;

– за походженням можна виділити: звичайні (побутові) винаходи; службові винаходи; секретні винаходи.

– залежно від суб'єктного складу винаходи можна характеризувати: а) за правом авторства: індивідуальні; колективні; б) за правом патентоволодіння: ті, що належать фізичній особі-винахіднику; ті, що належать юридичній особі-патентовласнику; набуті особою- правонаступником; отримані дозвільним шляхом;

– за територією поширення дії патенту: національні; іноземні; міжнародні;

– за строком дії правової охорони: деклараційні; присікальні (преклюзивні); загальні; продовжувальні [1, с. 45].

Поняття винахід закріплено також і у чинному законодавстві, хоча слід відзначити, що далеко не у всіх європейських державах на законодавчому рівні закріплений цей термін, так само як і в міжнародно-правових документах. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» [23] винахід (корисна модель) - це результат інтелектуальної діяльності людини у будь-якій сфері технології. Вважаємо за необхідне проаналізувати надане визначення.

З одного боку закріплення термінів у законодавстві спрямоване на те, щоб убезпечити від двоякого трактування, але надати визначення поняттю «технічне вирішення» теж видається не менш проблематичним у зв'язку з тим, що існує велика кількість визначень поняття «техніка». Окрім закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», те ж саме визначення містить п. 1.2. Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, затверджених наказом МОН України від 22 січня 2001 р. № 22 [24].

В юридичній науці неодноразово наголошувалося вченими про не зовсім вдале застосування слова «технологія» для визначення винаходу. Зокрема аналізуючи словникові визначення поняття технологія, можна виокремити ознаку, яка характеризує технологію як виробництво або виробничий процес. Таким чином, результат діяльності у будь-якій галузі технології є результатом

діяльності у виробництві або в процесі виробництва. Таке розуміння винаходу може суттєво звужити коло об'єктів, здатних до патентування. Тому підтримуємо думку Ф. Луценко, що визначення, наведене в Законі, не вносить жодної ясності щодо того, який об'єкт права інтелектуальної власності можливо вважати винаходом (корисною моделлю), а який ні [25, с. 37].

Дійсно вбачається логічним дивлячись на багатозначність та складність визначення те, що в законодавчих актах більшості держав світу немає формально-логічного визначення поняття «винахід», однак всі вони містять умови (критерії), котрим повинен відповідати патентоздатний винахід. Це – новизна, винахідницький рівень (винахідницька діяльність, винахідницький крок, неочевидність), промислова придатність [26].

Так, згідно з п. 1 ст. 52 Європейської патентної конвенції (ЄПК) патенти видаються на винаходи в усіх галузях техніки, що є новими, промислово придатними та мають винахідницький рівень [27]. Вичерпний характер критеріїв означає, що жодні інші критерії (технічний прогрес, корисність тощо) не беруть до уваги при кваліфікації винаходу як патентоздатного. Зазначені критерії патентоздатності оцінюються окремо. Однак вони мають єдиний характер, тобто для визнання винаходу патентоздатним він повинен відповідати всім переліченим критеріям. Словосполучення «в усіх галузях техніки» було введено в п. 1 ст. 52 ЄПК під час проведення Дипломатичної конференції у 2000 р. та набуло чинності 13.12.2007 р. Для цілей цієї статті держави-члени ЄПК можуть вважати терміни «винахідницький рівень» і «промислово придатний» синонімами термінів «неочевидний» та «корисний». Водночас уведенням слова «техніка» в це положення законодавець підтвердив попередню практику видачі патентів у Європейському патентному відомстві (ЄПВ) та судову практику апеляційних рад. Натепер п. 1. ст. 52 (1) ЄПК відповідає § 1 ст. 27 Угоди ТРІПС, у якому зазначено, що патенти видаються на будь-які винаходи, незалежно від того, чи є вони продуктами, чи процесами в усіх сферах технології за умови, що вони є новими, мають винахідницький рівень і є промислово придатними.

В українському законодавстві перелік об'єктів винаходу та корисної моделі визначено у ст.ст. 459, 460 Цивільного кодексу України [28] та ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [23], а також у Правилах складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель [24].

Так об'єктом винаходу (корисної моделі) за чинним законодавством може бути продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму тощо), процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту чи процесу. До пристроїв як об'єктів винаходу належать конструкції і вироби (наприклад, машини, прилади, механізми, інструменти, транспортні засоби, обладнання та ін.) До речовин як об'єктів винаходу належать індивідуальні хімічні з'єднання (включаючи високомолекулярні з'єднання, об'єкти генної інженерії) композиції та продукти ядерних перетворень. До штамів мікроорганізмів, культур клітин рослин та тварин як об'єктів винаходу належать індивідуальні штамми (наприклад, бактерії, мікроскопічні гриби, дріжджі, прості мікроскопічні водорості, мікроскопічні лишайники, мікроскопічні безхребетні тварини та інші), а також консорціуми мікроорганізмів, культур клітин рослин і тварин. До способів як об'єктів винаходу належать процеси виконання дій над матеріальними об'єктами за допомогою матеріальних об'єктів. Традиційно придатними для набуття права інтелектуальної власності (патентоздатними) процесами є різні способи механічної обробки, хімічної технології, вироблення і передачі енергії, зображень та ін. Патентоздатними також визнають мікробіологічні способи й способи впливу на рослини та інші об'єкти живої природи з метою поліпшення їх споживчих якостей, захисту від шкідників, підвищення врожайності [29, с. 34].

Перераховані об'єкти винаходів (корисних моделей) характеризують людську діяльність загалом. Вона містить такі елементи: певну потребу, на задоволення якої спрямована діяльність; предмет діяльності; дії з предметами; засоби діяльності; результат діяльності.

Варто підкреслити, що наведений у Правилах перелік об'єктів винаходів у галузі біотехнологій відповідає Директиві Європейського парламенту та Ради ЄС про правову охорону біотехнологічних винаходів від 06.06.1998 р. № 98/44/ЄС та п. 5 «Патенти» Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і його державами-членами. Так, відповідно до ст. 221 зазначеної Угоди винаходи, які є новими, мають винахідницький рівень та підлягають промислового застосуванню, є патентоздатними, навіть якщо вони стосуються продукту, що складається з біологічного матеріалу чи містять його, або процесу, шляхом якого біологічний матеріал виробляється, обробляється чи використовується. Процес як об'єкт технології - це дія чи сукупність дій, виконуваних щодо продуктів та інших матеріальних об'єктів за допомогою принаймні одного продукту та спрямованих на досягнення певного технічного результату. Таким процесом, зокрема, є виготовлення, обробка, переробка продукту та контролювання його якості, перетворення речовини, енергії, даних, вимірювання параметрів, діагностування, лікування, керування процесом, який є об'єктом технології (п. 2.3.1 Правил). Щодо об'єкта винаходу «нове застосування відомого продукту чи процесу», то такий об'єкт, як свідчить міжнародна практика та практика, застосування ЄПК, розглядаються як об'єкт винаходу «процес». Отож, можливо дійти висновку, що сформульоване положення стосовно об'єктів винаходу, яке наводиться в ЦК України, гармонізує вітчизняне законодавство з законодавством більшості держав світу та міжнародними угодами [30, с. 44].

Перераховуючи об'єкти ми процитували норму чинного законодавства, де поряд з винаходом в дужках зазначено корисна модель. Вважаємо за необхідне прокоментувати такий законодавчий підхід, адже видається, що це тотожні поняття.

Зауважимо, що різниця між винаходом і корисною моделлю згідно із законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [23] полягає лише в критеріях придатності для набуття права інтелектуальної власності. Винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має

винахідницький рівень і є промислово придатним, а корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною.

Хоча сучасні науковці [31, с. 232] наголошують, що попри таке законодавче ототожнення винаходу і корисної моделі, однак це далеко не одне і те саме. Так, якщо громадянин України має доступ до іноземного джерела, яке недоступне широкому колу осіб, ніде не опубліковане, що містить відомості про винахід, він перекладає це джерело на українську мову, що дозволяє йому здійснити винахід, і самостійно створює, наприклад, відповідний пристрій, тобто він займається інтелектуальною діяльністю. Далі він патентує пристрій, як начебто свій винахід. Таким чином, з'являється результат інтелектуальної діяльності у будь-якій сфері технології, який є новим, промислово придатним та має винахідницький рівень. Після цього дійсному автору винаходу стає відомо про його патентування, він подає позов до суду і доводить своє авторство. Суд на підставі п. 1 ст. 33 Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [23], яка дозволяє визнати патент недійсним у разі його видачі внаслідок подання заявки з порушенням прав інших осіб, визнає недійсним цей патент у зв'язку з порушенням права авторства. Таким чином, в наявності патентоздатний результат інтелектуальної діяльності - винахід, який не підлягає правовій охороні згідно з законом. В означених ситуаціях на думку Є.Ш. Гареева [31, с. 234] причиною такого непорозуміння є відсутність у визначенні винаходу однієї з його ознак - творчого характеру. Творчою є діяльність зі створення чогось нового, оригінального, раніше невідомого. Безперечно, винахід відповідає цій вимозі. Так, О.А. Підпригора визначає творчість, як цілеспрямовану інтелектуальну діяльність людини, результатом якої є щось нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю [32, с. 540].

Поняття «інтелектуальна діяльність» є значно ширшим ніж поняття «творчість». Можна говорити, що творча діяльність є одним з різновидів інтелектуальної діяльності. Творчість властива будь-якій діяльності людини: художній, літературній, науковій, виробничий, технічний. Саме до результатів

науково-технічної творчості необхідно відносити винаходи і корисні моделі. Як вже було сказано вище, у словнику винахід також визначається як результат творчої діяльності. Більше того, самим Законом [23] у ст. 1 встановлюється, що винахідник – це людина, інтелектуальною творчою діяльністю якої створено винахід. А ст. 8 Закону говорить про те, що не визнаються винахідниками фізичні особи, які не зробили особистого творчого внеску у створення винаходу, а тільки надали винахіднику технічну, організаційну чи матеріальну допомогу. Напрошується висновок, що творча діяльність є визначальним моментом у створенні винаходу. Не зрозуміло, чому законодавець не вважає винахід (корисну модель) результатом творчої діяльності. Більше того, вбачається деяка непослідовність законодавця. Так, Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р. у ст. 1 визначає промисловий зразок як результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання [33].

Чому промисловий зразок є результатом творчої діяльності, а винахід - інтелектуальної, незрозуміло. Таким чином, ми підтримуємо позицію Є.Ш. Гареева щодо необхідності визнання винаходу і корисної моделі результатами творчої праці.

Підсумовуючи зазначимо, що незважаючи на присутність легальної дефініції «винахід» в національному законодавстві, науковці звертають увагу на те, що існуюче визначення не додає жодної ясності, а лише має схильність до обмеження кола об'єктів, які підлягатимуть патентуванню, особливо в сучасних умовах розвитку наукових знань та можливостей проведення досліджень із застосуванням сучасної техніки.

В зв'язку з складністю досліджуваного поняття в законодавстві більшості європейських держав не наводиться його визначення, а лише умови (критерії), котрим повинен відповідати патентоздатний винахід. Щодо таких критеріїв, то чинне українське законодавство містить вказівку, що винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним, а корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є

новою і промислово придатною. Хоча деякі сучасні науковці наголошують на важливості визнання винаходу і корисної моделі результатами саме творчої праці.

1.3 Нормативно-правове регулювання відносин з охорони винаходу в Україні

Характеризуючи становлення правової охорони винаходу на українських землях ми дійшли висновку, що в Україні не було власного законодавства про промислову власність, а отже і законодавства щодо правової охорони винаходів. Тільки після проголошення незалежності України почалося формування спеціального законодавства, що регулює правовідносини у сфері інтелектуальної власності. Почалися активні кодифікаційні роботи, у тому числі й щодо законодавства про промислову власність. Так, першим був вже нині не чинний Закон України «Про власність», який у статтях 13 і 41 проголосив важливі положення, серед яких: 1) результати інтелектуальної діяльності є об'єктами права власності; і 2) дав приблизний перелік результатів інтелектуальної діяльності, яким надається правова охорона.

Першим же спеціальним нормативним актом, який започаткував створення законодавства про промислову власність, стало затверджене Указом Президента України «Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні» від 18 вересня 1992 р. [34, с. 15]. Цим актом закладені правові засади правової охорони результатів науково-технічної, творчої діяльності. Це Тимчасове положення було прийнято з метою забезпечення правової охорони об'єктів промислової власності, раціоналізаторських пропозицій і ефективного функціонування єдиної патентної системи в Україні до прийняття відповідного законодавства. Зауважимо, що дата прийняття положення надалі стала професійним святом винахідників і раціоналізаторів України.

Попри прийняття Тимчасового положення основу законодавства про промислову власність, становив Закон України «Про основи державної політики в сфері науки і науково-технічної діяльності» від 13 грудня 1991 р. Незважаючи на те, що цей Закон мав декларативний характер, він проголосив ряд принципів засад. У Законі дано визначення науково-технічної діяльності, проголошено створення ринку науково-технічної продукції, визначено державні пріоритети в науково-технічній діяльності, результати науково-технічної діяльності визначено об'єктами права власності тих, хто створив цей результат. Ці самі засади було покладено в основу Закону України «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р. та однойменного закону 2014 року.

15 березня 1993 року було прийнято Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» № 3687-XII [23], який діє і нині у редакції від 05.12.2012 року. Закон складається з десяти розділів, які присвячені правовій охороні винаходів, зокрема набрало законодавчого регулювання питання права на одержання патенту на винахід, порядку його одержання, прав та обов'язків, які випливають з патенту, питання припинення дії патенту та визнання його недійсним.

22.01.2001 року наказом Міністерства освіти і науки України були затверджені «Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель» [24]. В загальних положеннях яких наголошено, що вони розроблені відповідно до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Паризької конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року, яка є чинною на території України з 25 грудня 1991 року, Договору про патентну кооперацію, підписаного 19 червня 1970 року, який є чинним на території України з 25 грудня 1991 року, і визначають вимоги до документів заявки на винахід (секретний винахід) та заявки на корисну модель (секретну корисну модель).

У 2004 році набув чинності новий Цивільний кодекс України [28], в якому глава 39 присвячена правовій регламентації права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок. Зокрема визначені критерії придатності винаходу для набуття права інтелектуальної власності на нього, визначені суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід та питанню майнових прав інтелектуальної власності на винахід.

Прийняття Цивільного кодексу України спричинило необхідність розробки ряду інших законодавчих проектів. Особливо в умовах євроінтеграційного розвитку нашої держави. Тому наголосимо, що законопроектна робота щодо вдосконалення чинного законодавства спрямована на забезпечення виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог чинного законодавства України щодо охорони прав на винаходи і корисні моделі з правом Європейського Союзу постійно триває.

В Угоді про асоціацію між Україною та ЄС [35] правова охорона винаходів і корисних моделей урегульована в розділі під заголовком «Патенти», в якому, на відміну від промислових зразків, увага приділена галузевій специфіці – біотехнологіям і фармацевтиці.

По-перше, Україна та ЄС підтверджують визнання важливості Декларації стосовно Угоди TRIPS та охорони здоров'я від 14.11.2001 року для регулювання суспільних відносин, зобов'язуючись забезпечити відповідність національного законодавства приписам декларації.

По-друге, оскільки для об'єктів промислової власності видача охоронного документа (патенту на винахід) є необхідною умовою існування права, то Угода про асоціацію доповнює традиційний патентний захист механізмами правової охорони. Це видача додаткового охоронного сертифіката, що фактично означає легальне подовження 20-річного терміну патентного захисту на період ефективної охорони згідно з патентом, скороченим на 5 років. Натомість, за Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [23] такий строк обмежений 5-річним терміном. Логіка виникнення

такого правового засобу зумовлена тим, що продукція, призначена для захисту здоров'я та рослин, може підлягати адміністративній процедурі надання дозволу перед випуском на ринок. Отож проміжок часу, який проходить від дати подання заявки на патент до одержання першого дозволу випускати продукт, може скоротити період ефективної охорони згідно з патентом.

Існує потреба забезпечити додатковий період охорони лікарського засобу чи продукту для захисту рослин, який охороняється патентом і підлягав спеціальній адміністративній процедурі. Угодою, на відміну від українського законодавства, також передбачено, що у випадку лікарських засобів, стосовно яких здійснювалися педіатричні дослідження та їхні результати відображені в інформації стосовно продукту, сторони надають додаткове шестимісячне продовження періоду захисту до охоронного сертифікату.

З огляду на інноваційність оригінальних лікарських засобів (суттєво вищі показники медичної ефективності, порівняно з генеричними препаратами) з метою недопущення застосування стосовно них процедури примусового ліцензування чи організації наукових досліджень і розробок конкурентами, в господарському праві з'явився правовий інститут «ексклюзивності даних» або «охорони даних, наданих з метою одержання дозволу на введення лікарського засобу на ринок», відмінний від патентного захисту. У Законі України «Про лікарські засоби» [36] ще в 2011 році було встановлено базове правило: якщо лікарський засіб, зареєстрований на підставі повної реєстраційної інформації (референтний/оригінальний засіб), зареєстровано в Україні вперше, державна реєстрація іншого лікарського засобу, який містить ту саму діючу речовину, що й референтний препарат, можлива не раніше ніж через 5 років з дня першої реєстрації референтного препарату в Україні, крім випадків, якщо заявник одержав від правовласника право посилається на реєстраційну інформацію.

Нормативний припис ст. 222 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [35] передбачає можливість встановлення строку охорони ексклюзивності даних на період не менше ніж 5 років, а також запровадження комплексної системи, що гарантуватиме конфіденційність, нерозкриття та незалежність

даних, що надаються для цілей одержання дозволу на введення лікарського засобу на ринок. Наприклад, Директива 2004/27/ЄС впроваджує ексклюзивність даних на 11 років, що більше, ніж подвоює чинний в Україні термін і може застосовуватися для запобігання реєстрації генериків.

Наголосимо також на тому, що не завжди проекти законів щодо вдосконалення правової охорони винаходів та корисних моделей знаходять належну підтримку в українському парламенті. Так, проектом №7538 від 01.02.2018 року [37] передбачалося внесення змін до Цивільного кодексу України та Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», з урахуванням вимог права Європейського Союзу та положень Угоди про асоціацію. Проектом закону пропонувалося, зокрема, розширення переліку об'єктів технологій, на які не поширюється правова охорона, а також можливість подання заявок в електронній формі; право будь-якій особі подати до закладу експертизи мотивоване заперечення проти заявки протягом шести місяців від дати публікації відомостей про заявку на винахід. Крім того, в законопроекті уточнювався порядок надання додаткової охорони прав на винаходи; розширювався перелік прав та обов'язків суб'єктів прав на винаходи (корисні моделі). Передбачалась і можливість визнання прав на винахід і корисну модель недійсними в адміністративному порядку (“post-grant opposition”).

Але проект не був підтриманий, оскільки не набрав необхідної кількості голосів, а тому вважається відхиленим.

Проте 5 лютого 2020 року Верховна Рада України прийняла в першому читанні законопроект №2259 [38] про реформу патентного законодавства України, наголосимо, що за нього проголосували 369 нардепів, не було жодного голосу «проти». Метою законопроекту є виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції в частині узгодження вимог вітчизняного законодавства про охорону прав на винаходи і законодавства ЄС.

На переконання авторів законопроекту, сучасний стан системи правової охорони винаходів та корисних моделей в Україні (патентної системи)

характеризується багатьма проблемами. Зокрема однією з них є те, що винахід, який претендує на правову охорону, має бути результатом винахідницької діяльності (творчої діяльності), а отже відповідати критерію «винахідницький рівень», насправді отримує «слабшу» правову охорону аніж корисна модель, яка не має відповідати цьому критерію, а отже досить часто не є результатом винахідницької діяльності.

Проблематика полягає аткож у тому, що в Україні однакові результати інтелектуальної діяльності можуть охоронятися як винаходи, так і як корисні моделі. Проте отримання патенту на корисну модель має більше переваг ніж отримання патенту на винахід:

- 1) менше часових та фінансових витрат;
- 2) менше вимог патентоздатності, і, як наслідок, вищий рівень охорони такого результату;
- 3) нижчі ризики визнання прав недійсними.

Як наслідок, співвідношення між зареєстрованими корисними моделями і винаходами в Україні непропорційно високе на користь корисних моделей, у порівнянні з країнам з інноваційною економікою і які мають розвиненішу систему охорони інтелектуальної власності. Велика частка патентів, які видаються без проведення кваліфікаційної експертизи (патенти на корисні моделі) та відсутність процедур «post-grant opposition» призводить до високого рівня зловживань правами інтелектуальної власності, що фактично означає зниження рівня охорони інтелектуальної власності для добросовісних власників прав.

А тому законопроектом передбачено, що для вирішення вищевказаних проблем необхідно:

- розширити перелік об'єктів технологій, на які не поширюється правова охорона (наприклад, комп'ютерні програми, зовнішній вигляд продуктів тощо);
- запровадити можливість подання заявок в електронній формі;

- надати право будь-якій особі подати мотивоване заперечення проти заявки протягом шести місяців від дати публікації відомостей про заявку на винахід;
- уточнити порядок надання додаткової охорони прав на винаходи;
- розширити перелік прав та обов'язків суб'єктів прав на винаходи (корисні моделі);
- передбачити можливість визнання прав на винахід і корисну модель недійсними в адміністративному порядку («post-grant opposition») [38].

Отож, можна побачити, що останній законопроект не є чимось революційно новим, а як і попередній передбачає зобов'язання України реформувати і адаптувати своє законодавство з європейським.

Таким чином, зі здобуттям незалежності України почався процес формування нормативно-правової бази щодо охорони об'єктів інтелектуальної власності в цілому та промислового зразка зокрема. Першим нормативним актом, присвяченим охороні промислових зразків став Указ Президента від 18 вересня 1992 р., яким було затверджено Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні. Результатом подальшої законотворчої роботи стало прийняття Верховною Радою України в 1993 році Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», який на сьогоднішній день разом із нормами Цивільного кодексу України визначає істотні особливості набуття правової охорони на винаходи.

Процес удосконалення законодавство з питань патентування триває. Цього вимагає як наявність низки проблемних питань щодо забезпечення належної правової охорони винаходів в Україні, так і взяті нею зобов'язання адаптувати своє законодавство до вимог ЄС. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства) №2259, який був прийнятий в лютому 2020 року в першому читанні, буде важливим кроком в цьому напрямі.

Висновки до розділу 1

Теоретико-правове дослідження правової охорони винаходів дозволило зробити певні висновки:

1. Всі речі матеріального світу з якими ми стикаємося щоденно є результатом інтелектуальної діяльності людини в різних сферах технологій, однак на різних історико-еволюційних етапах існування суспільства. Об'єктивна необхідність в правовому регулюванні винахідництва виникла із здійсненням так званої наукової революції XVII століття. Проте в той час винахідники не мали належної охорони результатів своєї інтелектуальної діяльності. Праобразами перших патентних законів, які б гарантували правову охорону винаходу прийняттям є нормативні акти Венеціанської республіки XV ст. та Англії XVII ст., але дослідники наразі сперечаються чи можна їх вважати такими. На теренах Європи першим патентним законом, який закріпив право власності винахідника на свій винахід став нормативний акт прийнятий в Франції в 1791 році. В XIX ст. так звані патентні закони були прийняті більшістю європейських держав, а на міжнародному рівні в 1883 році була прийнята Паризька конвенція про охорону промислової власності, яка хоч і з подальшими внесеними змінами є важливим актом в сфері правової охорони винаходів.

У зв'язку з тим, що тривалий час більшість українських земель перебувала в складі спочатку Російської імперії, а пізніше була складовою СРСР, було приділено увагу правовому регулюванню охорони винаходів у вказаних державних утвореннях. Висвітлене вище дозволяє стверджувати, що імперське законодавство багато в чому відповідало досвіду країн Західної Європи, в той час як в радянський час велика увага була приділена правовому регулюванню винахідництва, але проблемним питанням залишалось закріплення прав винахідника на свій об'єкт інтелектуальної власності, адже частіше влада присвоювала право на винахід собі, видаючи і визнаючи винахіднику лише право авторства - авторське свідоцтво, а ніж патент.

2. Незважаючи на присутність легальної дефініції «винахід» в національному законодавстві, науковці звертають увагу на те, що існуюче визначення не додає жодної ясності, а лише має схильність до обмеження кола об'єктів, які підлягатимуть патентуванню, особливо в сучасних умовах розвитку наукових знань та можливостей проведення досліджень із застосуванням сучасної техніки.

В зв'язку з складністю досліджуваного поняття в законодавстві більшості європейських держав не наводиться його визначення, а лише умови (критерії), котрим повинен відповідати патентоздатний винахід. Щодо таких критеріїв, то чинне українське законодавство містить вказівку, що винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним, а корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною. Хоча деякі сучасні науковці наголошують на важливості визнання винаходу і корисної моделі результатами саме творчої праці.

3. Першим нормативним актом незалежної України, присвячений охороні промислових зразків став Указ Президента від 18 вересня 1992 р., яким було затверджено Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні. Результатом подальшої законотворчої роботи стало прийняття Верховною Радою України в 1993 році Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», який на сьогоднішній день разом із нормами Цивільного кодексу України визначає істотні особливості набуття правової охорони на винаходи.

Процес удосконалення законодавства з питань патентування триває. Цього вимагає як наявність низки проблемних питань щодо забезпечення належної правової охорони винаходів в Україні, так і взяті нею зобов'язання адаптувати своє законодавство до вимог ЄС. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства) №2259, який був прийнятий в лютому 2020 року в першому читанні, буде важливим кроком в цьому напрямі.

2 ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНО СПРОМОЖНОСТІ ВИНАХОДУ

2.1 Суб'єкти права інтелектуальної власності на винахід

Питання про суб'єктів тих чи інших прав, у тому числі прав інтелектуальної власності, займає ключове місце в науці цивільного права. Тому правильне вирішення цих питань щодо об'єктів інтелектуальної власності буде відповідним стимулом до технічної творчості, що може вдало відібитися на розвитку винахідництва.

Інтелектуальна власність формує для суб'єкта, який володіє пріоритетом на результат творчої діяльності, виняткові права на комерційне використання цього результату або відповідну винагороду, або компенсацію при його використанні іншими суб'єктами. Під пріоритетом розуміється встановлений факт створення об'єкта інтелектуальної власності конкретним суб'єктом раніше, ніж іншими суб'єктами [39, с. 18].

Згідно зі ст. 463 ЦК України [28] суб'єктами права інтелектуальної власності на винахід є винахідник, а також інші особи, які набули прав на винахід за договором чи законом.

Тож право на отримання патенту на винахід перш за все має винахідник – людина інтелектуальна, творчою діяльністю якої створено винахід. Винахідниками визнаються лише фізичні особи, і не тільки громадяни України, а й іноземні громадяни та особи без громадянства. Ці особи, а також юридичні особи, якщо вони проживають чи мають постійне місце знаходження поза межами України, у відносинах з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономрозвитку - Установи) реалізують свої права через патентних повірених. Це фактично означає, що допомога патентних повірених необхідна в будь-яких відносинах з Установою: подання заявки на отримання патенту, подання будь-якого клопотання до Установи або заперечення до Апеляційної палати, а також підтримання чинності майнових

прав на винахід за допомогою сплати відповідних зборів. Проте таке трактування в законодавстві не дає відповіді на питання обов'язковості участі патентних повірених щодо діловодства за заявкою, де заявників декілька і один з них є іноземцем чи особою без громадянства.

На практиці дуже багато випадків, коли винахід створює не одна, а декілька осіб, тому й законодавство надає їм можливість спільного отримання патенту на нього. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» у ст. 28 визначає, що взаємовідносини при використанні винаходу, патент на який належить кільком особам, визначаються угодою між ними. У разі відсутності такої угоди кожний власник патенту може використовувати винахід за своїм розсудом, але жоден з них не має права давати дозвіл на використання винаходу та передавати право власності на винахід іншій особі без згоди інших власників патенту [23]. Спробуємо привернути увагу на деякі термінологічні неточності.

Якщо дозвіл на використання винаходу надається на підставі ліцензії та (або) ліцензійного договору і це передбачено ЦК України у главі 75, яка присвячена розпорядженню майновими правами інтелектуальної власності, то що розуміти під переданням права власності на винахід не зовсім зрозуміло. Адже глава 75 ЦК не згадує ніякого договору про передання права власності. Про цей договір згадує п. 5 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Однак ст. 1113 глави 75 ЦК України регламентує укладання договору про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід. Фактично впливає, що співвласникам патенту не заборонено передавати за договором виключні майнові права інтелектуальної власності на винахід без згоди інших співвласників.

Можна припустити, що передання права власності на винахід – це передання всіх виключних майнових прав. Однак, згідно із ст. 1113 ЦК України за договором про передання виключних майнових прав ці права можуть бути передані повністю або частково. Згідно із ст. 464 ЦК України до виключних майнових прав належать: право дозволяти використання винаходу (видавати

ліцензії); право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, у тому числі забороняти таке використання [28].

Отже, фактично закон надає можливість передати лише одне з цих виключних прав, що в жодному разі не може вважатися переданням права власності. І передання одного з виключних прав може здійснити один із співвласників патенту без дозволу інших.

Ми вже наголошували, що винахідником може бути лише фізична особа, але слід додати, що не мають значення вік та обсяг дієздатності цієї особи. Створити винахід теоретично можуть малолітні й недієздатні особи. ЦК України [28] у ст. 31 встановлює, що особа до чотирнадцяти років має право здійснювати особисті немайнові права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом. Особи від чотирнадцяти до вісімнадцяти років мають неповну дієздатність, тобто вони обмежені в можливості вчинення багатьох правочинів. Так, наприклад, укладання неповнолітніми правочинів щодо транспортних засобів та нерухомості потребує письмової і нотаріально посвідченої згоди батьків (усиновлювачів) або піклувальника. І це цілком зрозуміло, враховуючи рівень свідомості неповнолітньої особи, її світогляд та життєвий досвід. При цьому ЦК дозволяє неповнолітнім самостійно здійснювати права на винаходи, тобто як особисті немайнові, так і майнові права інтелектуальної власності.

Таким чином, особи від чотирнадцяти до вісімнадцяти років можуть без дозволу батьків дозволяти використання винаходів і, взагалі, передавати виключні майнові права на винаходи іншим особами. Через свою цінність важливість для держави засвідчення прав інтелектуальної власності на винаходи, а також передання виключних майнових прав на винахід підлягає державній реєстрації, як і права на транспортні засоби і нерухомість та правочини щодо цих об'єктів. Вартість прав на винахід, ліцензія на їх використання найчастіше може бути дуже високою і значно перевищувати вартість багатьох транспортних засобів або об'єктів нерухомості. Отже, підходи до розпорядження неповнолітніми об'єктами інтелектуальної власності й

об'єктами власності є різними. Нагадаємо, що той самий підхід був і в Цивільному кодексі УРСР 1963 року. Чи є доцільним довіряти неповнолітнім розпорядження об'єктів великої вартості? Можливо, з врахуванням побудови сучасної патентної системи та розвитку ринкових відносин настав час для іншого розуміння цієї проблеми.

Отже, неповнолітні самостійно здійснюють права на винаходи. Проте ці права повинні в них існувати. Згідно із ст. 462 ЦК України набуття прав інтелектуальної власності на винахід засвідчується патентом. Тобто для виникнення у неповнолітньої особи, як і в будь-якої іншої, прав на винахід треба отримати патент на нього. Постає запитання: чи може неповнолітній самостійно, без згоди батьків, отримати патент на винахід? Теоретично Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» обмежень для цього не містить, подавати заявку на отримання патенту можуть будь-які особи. Однак фактично особа, особливо неповнолітня, не зможе подати оформлену відповідним чином заявку та вести діловодство з Установою без допомоги відповідного фахівця, тобто патентного повіреного чи іншого юриста.

Неповнолітній повинен укласти договір доручення зі своїм представником чи видати довіреність. З одного боку, особою, яку представляють, може бути будь-який суб'єкт цивільного права – громадянин, юридична особа незалежно від наявності в них дієздатності. Але це стосується лише так званого обов'язкового представництва [40, с. 158]. Добровільне представництво ґрунтується на волевиявленні сторін. Закон не встановлює спеціальних правил щодо дієздатності довірителя, тому неповнолітній повинен для укладання договору доручення отримати згоду батьків, оскільки цей правочин виходить за межу тих, котрі він має право вчиняти самостійно.

Таким чином, неповнолітня особа фактично не може отримати патент на створений нею винахід без відповідної згоди батьків. Це здається не зовсім логічним, враховуючи можливість неповнолітнього самостійно здійснювати права на винаходи й інші об'єкти інтелектуальної власності.

Також необхідно звернути свою увагу на такого суб'єкта прав на винахід, як роботодавець. Чинний Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» віддає право на одержання патенту на службові винаходи роботодавцям винахідників. Проте це положення суперечить новому ЦК України, який у ст. 429 встановлює, що майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором [28]. Тобто право на отримання патенту на службові винаходи належить винахіднику та роботодавцю спільно. Це стосується і винаходів, які створені за договором замовлення.

В сучасних умовах розвитку винахідництва, коли значні технічні рішення розробляє не одна особа, а великі колективи винахідників з чисельністю навіть у 20-30 осіб, існує дискусія щодо доцільності надання права на отримання патенту на службовий винахід його авторам. Противники ж цієї позиції посилаються на ст. 54 Конституції України, яка проголошує, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом. Ми не ставимо собі за ціль відповісти на таке складне питання щодо того чи не є службові винаходи цим винятком, до того ж поки що встановленим законом? Але видається таким, що потребує вирішення насамперед питання регулювання виплати винагороди авторам службових винаходів, долаючи існуючі прогалини.

І звичайно характеризуючи суб'єктів права інтелектуальної власності на винахід слід звернути увагу і на таких суб'єктів, які іменуються патентними троями. Хоча законодавство України, як і законодавство багатьох інших держав, і не дає змогу розмежувати між собою патентного троя і добросовісного суб'єкта зазначених відносин, але аналіз зовнішніх ознак і протиріч, які виникають між суб'єктами господарювання у сфері патентування, дає змогу зупинитись на загальних ознаках, за якими патентного троя все ж

таки можна ідентифікувати. Г. Андрощук вважає, що патентному троллю, в цілому притаманні такі ознаки:

- це юридична або фізична особа, яка спеціалізується на купівлі і перепродажу прав, що впливають з патентів;
- основним видом діяльності яких є лише патентування або інші форми легалізації об'єктів права інтелектуальної власності;
- володіють значним патентним портфелем;
- наявність висококваліфікованої групи юристів, які спеціалізуються на питаннях патентування і юридичного супроводження зазначеного процесу;
- змістом діяльності відповідного суб'єкта є агресивна (наступальна) і юридично забезпечена поведінка;
- основна мета діяльності суб'єкта характеризується вимаганням виплат компенсацій або ліцензійних платежів;
- такі суб'єкти не чутливі до зустрічних позовів, адже не володіють ніякими виробничими потужностями [41, с. 78].

Патентні тролі використовують слабкі місця в законодавстві країни, яке регулює порядок цивільного обороту об'єктів патентування, адже досить часто об'єктом патентування з боку патентного тролля є досить загальні речі. Особливістю патентного тролінгу є штучне блокування просування об'єкта цивільного обороту на ринку.

Таким чином, суб'єктами права інтелектуальної власності на промисловий зразок є безпосередньо є винахідник, а також інші особи, які набули прав на винахід за договором чи законом. На жаль, в чинному законодавстві все ще існують не вирішені питання щодо реалізації своїх прав на винахід неповнолітніми особами, так і проблеми авторства службових винаходів.

У зв'язку з значним поширенням суб'єктів, які здійснюють зловживання у сфері патентування об'єктів права інтелектуальної власності ми звернули увагу на так званих патентних тролів. Визначили, що головною ознакою патентного тролля є патентування ним загальноприйнятих у цивільному обороті

речей і зловживання чужими досягненнями та нововведеннями законодавства. З огляду на вищезазначене, вважаємо, що вказана сфера має отримати належне нормативно-правове регулювання.

2.2 Процедура отримання охоронних документів на винахід

Визнання об'єктів промислової власності об'єктам правової охорони засвідчується виданими на них охоронними документами у встановленому законодавством порядку. Дійсно, виникнення права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель) пов'язується з отримання винахідником (або іншою особою, якій передано право на подання заявки) патенту. Як зазначає у ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», такі права «впливають з патенту». Саме отримання патенту винахідником (або іншою особою, наприклад, роботодавцем) і є тим юридичним фактом, з яким пов'язується виникнення прав інтелектуальної власності на винахід (корисну модель). Натомість права інтелектуальної власності діють від дати публікації відомостей про видачу патенту, на чому наголошує ч. 1 ст 28 базового Закону [28]. Розглянемо порядок отримання охоронних документів на винахід – патентів.

Принагідно відмітимо, що як показує практика, процедура одержання патенту на винахід в Україні займає 2,5-3 роки, патенту на корисну модель - 9-11 місяців.

В Україні існує єдиний державний орган, уповноважений видавати патенти на винаходи (корисні моделі) – Державний департамент інтелектуальної власності. Заявки на видачу патенту подаються в Український інститут промислової власності (Укрпатент), що є структурним підрозділом Департаменту.

Заявка складається українською мовою і повинна містити:

- заяву на видачу патенту на винахід;

- опис винаходу (опис винаходу (корисної моделі) повинен викладатися у визначеному порядку і розкривати суть винаходу (корисної моделі) настільки ясно і повно, щоб його зміг здійснити фахівець у зазначеній галузі.);
- формулу винаходу (формула винаходу (корисної моделі) повинна виражати його суть, базуватися на описі і викладатися у визначеному порядку ясно і стисло);
- реферат (складається лише для інформаційних цілей. Він не може братися до уваги з іншою метою, зокрема для тлумачення формули винаходу (корисної моделі) і визначення рівня техніки.);
- креслення (за необхідності).

Крім цього, повинен бути сплачений державний збір за подання заявки у встановленому розмірі.

Зазначимо, що сплата збору за подання заявки регламентується Порядком сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. № 1716 [42].

Заявником винаходу (корисної моделі) може бути його (її) автор, роботодавець автора або їхній правонаступник. Подати заявку може як фізична, так і юридична особа (резидент і нерезидент) - як самостійно (тільки резиденти), так і через довірену особу. В останньому випадку до матеріалів заявки додається довіреність, видана заявником на ведення діловодства [43, с.13].

Датою подання заявки є дата одержання Установою матеріалів, що містять принаймні:

заяву у довільній формі про видачу патенту (деклараційного патенту), викладену українською мовою;

відомості про заявника та його адресу, викладені українською мовою;

матеріал, що справляє враження опису винаходу (корисної моделі), викладений українською або іншою мовою. В останньому випадку для

збереження дати подання заявки переклад цього матеріалу українською мовою повинен надійти до Установи протягом двох місяців від дати подання заявки.

Тобто, на даному етапі заявка перевіряється на наявність всіх необхідних документів і матеріалів, а також перевіряється відповідність сплаченого держзбору встановленому розміру. У випадку, якщо матеріали заявки відповідають всім установленим правилам, заявникові направляється повідомлення про встановлення дати подання заявки на винахід (корисну модель) [43, с.13].

Зазначимо, що одним з найбільш актуальних на сьогодні прав, відображених у ст. 15 базового Закону, є право пріоритету. Відповідно до його змісту особа, яка належним чином подала правильно оформлену національну заявку на будь-який об'єкт промислової власності, чи її правонаступник може протягом певного строку затребувати у будь-якій країні-учасниці охорону такого об'єкта з використання пріоритету першої заявки [44, с. 13]. Для винаходів цей строк становить 12 місяців

Експертиза заявки має статус науково-технічної експертизи, складається з попередньої експертизи, формальної експертизи та, за заявкою стосовно патенту на винахід (секретний винахід), - кваліфікаційної експертизи і проводиться закладом експертизи відповідно до цього Закону та правил, встановлених на його основі центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Зазначимо, що експертиза є процедурною стадією реалізації суб'єктивного права творця (винахідника) на визнання його науково-технічного досягнення, а норми, що регламентують процедуру експертизи, є процедурними [4, с. 30].

Під час проведення попередньої експертизи заявка, яка не містить пропозиції заявника щодо віднесення винаходу (корисної моделі) до державної таємниці, розглядається на предмет наявності в ній відомостей, які можуть бути віднесені згідно із Зводом відомостей, що становлять державну таємницю, до державної таємниці.

Формальна експертиза передбачає перевірку правильності оформлення матеріалів заявки та їх відповідність вимогам Закону України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі». У випадку невідповідності матеріалів заявки якій-небудь із установлених вимог, заявникові направляється повідомлення із зазначенням порушеної вимоги. Протягом двох місяців заявник має можливість виправити помилку або внести уточнення в матеріали заявки. Якщо матеріали заявки відповідають всім установленим вимогам, заявник одержує рішення про завершення формальної експертизи й можливості проведення кваліфікаційної експертизи (за заявками на винаходи) або рішення про видачу патенту на корисну модель [43, с.13].

Під час кваліфікаційної експертизи (остання проводиться тільки за заявками на винаходи) перевіряється відповідність заявленого винаходу критеріям патентоздатності, встановлених Законом. Кваліфікаційна експертиза проводиться тільки після одержання Укрпатентом відповідної заяви й оплати збору за її проведення. У випадку невідповідності винаходу якому-небудь із установлених критеріїв, заявникові направляється обґрунтований попередній висновок із зазначенням порушеного критерію. Протягом двох місяців заявник має можливість надати аргументовану відповідь і усунути зазначені недоліки. Якщо винахід відповідає всім установленим критеріям патентоздатності або якщо експертиза взяла до відома доводи заявника щодо усунення недоліків, заявникові направляється рішення про видачу патенту на винахід.

Після одержання позитивного рішення за заявкою заявник повинен оплатити державне мито за видачу патенту й державний збір за публікацію у встановленому розмірі.

Після оплати відомості про видачу патенту на винахід (корисну модель) публікуються в офіційному бюлетені «Промислова власність» і одночасно заносяться у відповідний Державний реєстр. При цьому заявник винаходу (корисної моделі) одержує патент і статус власника виключних прав на винахід (корисну модель).

При цьому кожен може ознайомитись з відомостями, що занесені до Державного реєстру патентів України на винаходи відповідно до Інструкції про порядок ознайомлення будь-якої особи з матеріалами заявки на об'єкт права інтелектуальної власності [45].

Отже, щоб отримати такий охоронний документ як патент на винахід, необхідно пройти та виконати ряд формальностей та вимог – складання та подання заявки, сплата збору, проведення експертизи заявки і прийняття рішення щодо видачі патенту.

2.3 Патент як охоронний документ. Права, які впливають з патентування

Зазначимо, що слово «патент» походить від латинського *Litterat Patentes*, що означає «відкрита грамота». Раніше патенти видавалися владою та засвідчували право на монопольне виробництво та продаж певного товару, послуг чи винаходів [46, с. 28].

Науковець В.П. Томпсон, автор книги «Настільна книга з патентного права усіх країн», ототожнює патент з ексклюзивними привілеями, наданими винахіднику на певний строк, які, «по суті є договором між владою, яка діє від імені нації в цілому, та винахідником. Останній надає суспільству те, чого раніше у нього не було, детальний опис винаходу, а влада, у свою чергу, надає винахіднику на певних умовах виключне право використовувати його винахід протягом певного строку, по закінченні якого усі вигоди винаходу переходять у розпорядження суспільства» [47, с. 12].

В сучасних умовах патент розглядається у двох аспектах. По-перше, під патентом розуміють надане державою право забороняти третім особам виготовлення, використання чи продаж винаходу. По-друге, патент визначають як охоронний документ.

Отож основним способом охорони об'єктів права інтелектуальної власності є видача охоронного документа, зокрема, патенту, чи свідоцтва на

об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється. При цьому основними принципами правової охорони є такі:

- охороноздатність;
- визнання за власником виключного права на об'єкт права інтелектуальної власності;
- додержання прав правовласників, а також безпосередніх творців (авторів, винахідників);
- дотримання балансу інтересів правовласників і суспільства шляхом обмеження монополії на об'єкт права інтелектуальної власності.

У цілому, патент є основним охоронним документом на винаходи, корисні моделі та промислові зразки, що засвідчує пріоритет, авторство і право власності на винахід, корисну модель чи промисловий зразок. Саме він підтверджує визнання державою результату творчої діяльності об'єктом патентного права [48, с. 98].

Виникнення прав інтелектуальної власності на винахід пов'язано з отриманням винахідником (або іншою особою, якій передано право на подання заявки) патенту. І, як уже зверталася увага вище, у ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [23] закріплено, що ці права «впливають з патенту». При цьому суб'єктами права інтелектуальної власності на винаходи є винахідники – автори винаходів. Інші особи, які набули право на зазначені об'єкти права інтелектуальної власності за договором чи законом, відносяться до категорії вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» автором винаходу є саме фізична особа, результат інтелектуальної, творчої діяльності якої визнано винаходом.

Цілком зрозуміло, що суб'єктам патентного права належить комплекс суб'єктивних особистих немайнових та майнових прав. Але перш ніж охарактеризувати особисті немайнові та майнові права, які впливають з патентування, звернемо увагу на те, що у чинному патентному законодавстві

України існує певна неузгодженість щодо моменту виникнення суб'єктивних прав на винахід.

У Цивільному кодексі України передбачено, що майнові права інтелектуальної власності на такі об'єкти, як, зокрема, винахід, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації (ст. 465 ЦК України) [28]. У свою чергу, спеціальні закони закріплюють дещо інший підхід.

Так, згідно з ч. 1 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [23] права, що випливають з патенту, діють від дати публікації відомостей про його видачу. Отже, згідно зі спеціальним законодавством, на відміну від кодифікованого акту цивільного законодавства, суб'єктивні права на об'єкт патентного права виникають лише з моменту отримання особою, яка має на це право, влане патенту.

Отож, спеціальний закон пов'язує момент виникнення майнових прав на винахід із датою публікації відомостей про видачу патенту, тоді як Цивільний кодекс України – з датою, наступною за датою державної реєстрації прав. При цьому звертає на себе увагу й те, що момент, з якого є чинними майнові права інтелектуальної власності на об'єкти патентного права, і момент, з якого обчислюється строк чинності виключних майнових прав (за спеціальним законодавством – строк дії патенту), не співпадають.

В науковій думці існують різні погляди щодо вказаної вище проблематики. На нашу думку, слід підтримати науковця І.Є. Якубівського [49, с. 226] щодо того, що момент виникнення майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок повинен визначатися так, як це передбачено у Цивільному кодексі України, тобто від дати, наступної за датою реєстрації, причому реєстрації самих прав інтелектуальної власності, а не патентів, як це зараз передбачає спеціальне законодавство. Адже патент – це документ, який засвідчує відповідні права. У випадку втрати чи зіпсуття патенту його володільцеві видається дублікат патенту.

Задля уникнення недосконалостей чинного законодавства у формі суперечностей норм, переконані, що в патентному законодавстві України необхідно провести чітку позицію, яка закріплена у Цивільному кодексі України, і відповідно до якої, виникнення майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок пов'язується із датою, наступною за датою реєстрації даних прав.

Враховуючи наведене вище необхідно абз. 1 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» викласти у наступній редакції:

«1. Права, що засвідчуються патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації ...».

Говорячи про суб'єктивні особисті немайнові права, які впливають з патентування, то слід зауважити, що їх можна поділити на два види – права щодо об'єкта інтелектуальної власності винаходу та права, пов'язані з можливістю подання заявки до патентного відомства.

До перших слід віднести насамперед право авторства, яке є невід'ємним особистим правом та охороняється безстроково. Воно полягає у можливості вимагати визнання творцем винаходу. Це право виникає та забезпечується не на підставі норм, які регулюють права інтелектуальної власності, право авторства є одним з природних прав людини і забезпечується нормами Конституції України, котрі встановлюють, що кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; кожному гарантується захист авторських прав, моральних та матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами творчої діяльності (стаття 54) [50].

Право авторства закріплює сам факт створення того чи іншого творчого результату - у даному випадку винаходу – певною конкретною особою (винахідником). Як слушно зазначає О.А. Підпригора, це має значення для суспільної оцінки як самого результату, так і особи винахідника [51, с. 82].

Важливо зазначити і те, що для патентного права характерна дія презумпції авторства на винахід, згідно з якою винахідником є та особа, яка

вказана у патенті на винахід. Натомість спростування даного факту допускається лише в судовому порядку. На відміну від авторського права, у патентному праві авторство засвідчується виключно державою, що знаходить свій вияв у патенті.

Натомість право на назву полягає у можливості творця назвати створений ним об'єкт інтелектуальної власності. Разом з цим слід враховувати вимогу Правил складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель, у п. 6.3 яких зазначається, що назва винаходу (корисної моделі) повинна обов'язково відповідати його (її) суті і, як правило, характеризувати його (її) призначення [24].

До прав, пов'язаних з можливістю подання заявки до патентного відомства належать: право на одержання патенту, право першого заявника, право на пріоритет, право на продовження пропущених строків при розгляді заявки, право на усунення недоліків заявки, внесення до неї змін та доповнень, право оскаржити рішення патентного відомства щодо поданої заявки [52, с. 125].

До майнових прав власника патенту, відповідно до ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», належать:

- виключне право використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, якщо таке використання не порушує прав інших власників патентів;
- виключне право дати будь-якій особі дозвіл (видати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) на підставі ліцензійного договору;
- виключне право забороняти іншим особам використовувати винахід (корисну модель) без його дозволу, за винятком випадків, коли таке використання не визнається, згідно з законом, порушенням прав, що надаються патентом.

Дійсно, право на використання винаходу власник патенту здійснює на власний розсуд, воно належить до виключних прав, оскільки лише власник патенту може використовувати запатентований ним винахід. У свою чергу інші особи повинні отримати дозвіл від власника патенту на використання винаходу

(шляхом отримання ліцензії, укладення ліцензійного договору). При цьому у разі використання винаходу власник патенту та інші особи, які отримали таке право, повинні утриматися від дій, які порушують права інших власників патентів.

Спеціальний Закон у ст. 28 зазначає, що використанням винаходу (корисної моделі) визнається:

- виготовлення продукту із застосуванням запатентованого винаходу (корисної моделі), застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях;

- застосування процесу, що охороняється патентом, або пропонування його для застосування в Україні, якщо особа, яка пропонує цей процес, знає про те, що його застосування забороняється без згоди власника патенту або, виходячи з обставин, це і так є очевидним.

Використання винаходу може відбуватися тільки виключно з надання дозволу патентовласника. Якщо власником патенту є декілька осіб, то всі дії, пов'язані з передачею права власності на винахід та видачею ліцензії на його використання, мають визначатися угодою між ними, відсутність якої може призвести до виникнення спору між власниками патенту.

Як звертається увага в науковій літературі, що доцільно врегулювати відносини між співвинахідниками за аналогією з авторським правом. Зокрема, доречно внести доповнення до Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» щодо укладення договору між співвинахідниками. Вказаний договір повинен укладатися у письмовій формі, однак недотримання письмової форми не повинно тягнути його нікчемність. Цей договір повинен врегулювати відносини між особами, які спільною творчою працею створили винахід (корисну модель), зокрема, щодо можливості як використання винаходу (корисної моделі) самими співвинахідниками, так і надання дозволу на таке використання третім особам [53, с. 72-73].

Натомість на сьогодні базовий Закон лише в кількох нормах згадує про можливість укладення такої угоди. Зокрема, відповідно до ст. 28 цього Закону взаємовідносини при використанні винаходу (корисної моделі), патент на який (яку) належить кільком особам, визначаються угодою між ними. У разі відсутності такої угоди кожний власник патенту може використовувати винахід (корисну модель) за своїм розсудом, але жоден з них не має права давати дозвіл (видавати ліцензію) на використання винаходу (корисної моделі) та передавати право власності на винахід (корисну модель) іншій особі без згоди інших власників патенту.

Слід наголосити, що будь-яке посягання на права власника патенту вважається порушенням його прав і він має право звертатися до суду і вимагати припинення неправомірного використання винаходу, а також відшкодування заподіяних фізичними або юридичними особами матеріальних та моральних збитків через неправомірне використання винаходу. Більш детально особливості судового захисту прав у даній сфері будуть розглянуті у наступному розділі нашої роботи.

Що стосується інших майнових прав, які випливають з патентування, то до них слід віднести право на використання попереджувального маркування із зазначенням номеру патенту.

Дійсно, важливою гарантією попередження порушення права інтелектуальної власності на винахід є надана законодавством можливість використовувати відповідне маркування із зазначенням номера патенту на продукті чи на упаковці продукту, виготовленого із застосуванням запатентованого винаходу. Маркування наноситься з інформаційною метою для оповіщення інших осіб про існування патенту на відповідний виріб (технологію).

До інших майнових прав належить також право попереднього користувача (ст. 470 Цивільного кодексу України) [28], згідно з яким будь-яка особа, яка до дати подання заявки на винахід або, якщо було заявлено пріоритет, до дати пріоритету заявки в інтересах своєї діяльності добросовісно

використала винахід в Україні або здійснила значну і серйозну підготовку для такого використання, має право на безоплатне продовження такого використання або використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього користувача). Право попереднього користувача може передаватися або переходити до іншої особи тільки разом із підприємством чи діловою практикою або з тією частиною підприємства чи ділової практики, в яких було використано промисловий зразок або здійснено значну і серйозну підготовку для такого використання.

Таким чином, ми звернули увагу на деяку неузгодженість щодо моменту виникнення суб'єктивних прав на винахід за чинним законодавством України, а тому прийшли до висновку підтримки позиції тих науковців, які переконують, що момент виникнення майнових прав інтелектуальної власності на винахід повинен визначатися так, як це передбачено у Цивільному кодексі України, а саме від дати, наступної за датою реєстрації, причому реєстрації самих прав інтелектуальної власності, а не патентів, як це зараз передбачає спеціальне законодавство.

У зв'язку з вищевикладеним вважаємо доречним викласти абз. 1 ч. 1 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» у наступній редакції: «1. Права, що засвідчуються патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації ...». Крім того, доцільно більш детально врегулювати питання укладення договору між співвинахідниками, що упередить виникнення між ними спорів. Також було проаналізовано комплекс особистих немайнових та майнових прав, які впливають із патентування.

Висновок до розділу 2

Аналіз правового регулювання охороноспроможності винаходів в Україні дозволило сформулювати наступні висновки:

1. Суб'єктами права інтелектуальної власності на промисловий зразок є безпосередньо є винахідник, а також інші особи, які набули прав на винахід за договором чи законом. На жаль, в чинному законодавстві все ще існують не вирішені питання щодо реалізації своїх прав на винахід неповнолітніми особами, так і проблеми авторства службових винаходів.

У зв'язку з значним поширенням суб'єктів, які здійснюють зловживання у сфері патентування об'єктів права інтелектуальної власності ми звернули увагу на так званих патентних тролів. Визначили, що головною ознакою патентного тролія є патентування ним загальноприйнятих у цивільному обороті речей і зловживання чужими досягненнями та нововведеннями законодавства. З огляду на вищезазначене, вважаємо, що вказана сфера має отримати належне нормативно-правове регулювання.

2. Визнання об'єктів промислової власності об'єктам правової охорони засвідчується виданими на них охоронними документами у встановленому законодавством порядку. Дійсно, виникнення права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель) пов'язується з отримання винахідником (або іншою особою, якій передано право на подання заявки) патенту. Як зазначає у ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», такі права «впливають з патенту». Саме отримання патенту винахідником (або іншою особою, наприклад, роботодавцем) і є тим юридичним фактом, з яким пов'язується виникнення прав інтелектуальної власності на винахід (корисну модель). Щоб отримати такий охоронний документ як патент на винахід, необхідно пройти та виконати ряд формальностей та вимог – складання та подання заявки, сплата збору, проведення експертизи заявки і прийняття рішення щодо видачі патенту.

3. В сучасних умовах патент розглядається у двох аспектах. По-перше, під патентом розуміють надане державою право забороняти третім особам виготовлення, використання чи продаж винаходу. По-друге, патент визначають як охоронний документ. Аналізуючи вітчизняне законодавство, ми прийшли до висновку, що доречно було б викласти абз. 1 ч. 1 ст. 28 Закон України «Про

охорону прав на винаходи і корисні моделі» у наступній редакції: «1. Права, що засвідчуються патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації ...». Крім того, доцільно більш детально врегулювати питання укладення договору між співвинахідниками, що упередить виникнення між ними спорів. Також було проаналізовано комплекс особистих немайнових та манових прав, які впливають із патентування.

3 ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ВІНАХОДІВ В УКРАЇНІ З УРАХУВАННЯМ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

3.1 Особливості охорони винаходів за кордоном

В сучасних умовах винаходи охороняються патентним правом усіх цивілізованих держав світу. Проте умови надання такої охорони за законодавством цих країн різняться. Враховуючи обрання Україною європейського шляху розвитку, в першу чергу зупинимось на досвіді ЄС з охорони винаходів.

Так, зазначимо, що з огляду на тісну співпрацю між країнами Європейського Союзу, у об'єднання виникла об'єктивна потреба у створенні патенту, який би забезпечував захист права інтелектуальної власності на винаходи по всій Європі, а також не супереч внутрішньому законодавству кожної держави-члена. Вирішення цієї проблеми стало можливим завдяки прийняттю Європейської патентної конвенції, яка направлена на регулювання порядку видачі європейського патенту.

Не менш важливим документом є Патентна конвенція Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), що регулює відносини, що виникають після видачі патенту [54, с. 92].

Однак слід зазначити, що країни ЄС також мають право встановлювати у національному законодавстві щодо охорони винаходів свої особливості, які мають переваги і роблять процедури патентування та захисту зручнішою, у порівнянні з загальноєвропейською.

Отже, перший документ регулює виключно порядок видачі європейського патенту. З дати публікації патенту останній закріплює за патентовласником ті ж права, які надаються національним патентом, в тих країнах, для яких він був виклопотаний. Європейська патентна конвенція

проголошує принцип вільного доступу для представника будь-якої країни незалежно від її членства в Європейській патентній організації.

Крім того, даною угодою створено Європейську патентну організацію, яка реалізує процедури видачі європейського патенту. Членами даної організації на даний момент є 38 держав.

З моменту заснування організація здійснила публікацію більше мільйона заявок на патенти. Останнім часом спостерігається тенденція реєстрації близько 160 000 заявок щорічно.

Важливо зазначити, що можливість отримання європейського патенту має переваги, оскільки передбачає подання єдиної заявки на одній мові (англійській, німецькій або французькій) в одне патентне відомство [55, с. 259]. Разом з цим, заявник, одночасно може подати заявки на видачу національних патентів в кілька національних патентних відомства, або ж єдину заявку на отримання європейського патенту в Європейське патентне відомство.

Сьогодні в рамках європейської інтеграції наша держава зіткнулася з питанням можливості приєднання до зазначеної Конвенції вступу до Європейської патентної організації.

Цікавим для дослідження особливостей охорони винаходів є досвід Німеччини, яка протягом тривалого часу залишається потужним експортером технологічних товарів не лише в Європі, але й у світі, з обсягом продажів у 428 млрд євро (14 % світового експорту), випереджаючи США (13,2 %) і Японію (10,7 %), виходить на шосте місце за таким важливим індикатором інноваційної активності, як реєстрація патентів на винаходи (288 зареєстрованих патентів на 1 млн зайнятого населення) [56, с. 73].

Правова база, що регулює питання правової охорони винаходів у Німеччині включає Патентний закон ФРН, Закону про винаходи службовців, Закон про вартість патентів (Закон про патентні витрати) та деякі інші нормативно-правові акти. Пропонуємо розглянути їх ключові положення.

Так, критеріями патентоздатності винаходу є його технічна прогресивність та можливість задовольняти суспільні (соціальні) потреби.

Натомість що стосується власне патентної процедури, то остання передбачає можливість відстроченої системи експертизи, коли автор може подати заявку до Патентного відомства, яка має бути опублікована через 18 місяців, забезпечивши винаходу пріоритет (якщо не надійдуть заперечення). Так процедура відстрочує сплату заявником зборів.

Розглянемо також досвід Великої Британії у досліджуваній сфері. Правове регулювання охорони винаходів здійснює, зокрема, Патентний закон, Патентні правила, Правила про патентні мита.

Відносно нещодавно, у 2014 році у патентному законодавстві держави відбулися істотні зміни, що спрямованні на вдосконалення захисту прав патентовласників та інших суб'єктів. Ці зміни, зокрема, полягали у запровадженні нових правил маркування запатентованої продукції, на якій має бути відображена веб-адреса, яка містить інформацію про номер патенту, що відповідає даному продукту. Крім того, товар помічається відмітками «запатентовано», «патент», «патентна заявка подана». На думку нормотворців, це може допомогти попередити випадкове порушення патентних прав, а також допомогти патентовласникам отримати відшкодування збитків від порушників [1, с. 166].

Натомість Ірландія для стимулювання розвитку таких об'єктів інтелектуальної власності як винаходи вводить податкові пільги, що заохочує як індивідуальних винахідників, так і великі компанії, які обрали інноваційний шлях розвитку. Питання охорони винаходів регулюється Законом «Про патенти», Законом «Про фінанси» тощо.

У даних актах закріплено, що винахід може отримати правову охорону, а його патентоволоділець – податкові пільги, якщо створений об'єкт «придатний для промислового впровадження, сприяє модернізації виробничого процесу і є новим словом в своїй галузі». Однак не належать до винаходів відкриття, наукові теорії та математичні методи; естетичні твори; схеми правила чи методи для полегшення розумової праці, гри чи ведення бізнесу, а також комп'ютерні програми; надання інформації.

Однак слід при цьому враховувати, що не всі винаходи можуть дозволити їх патентоволодільцям податкові пільги, для цього винахід має пройти перевірку на відповідність комерційній та технічній новизні щодо відповідності його тій чи іншій групі. Патентний агент чи інша уповноважена особа повинні оцінити, до якої групи за критерієм технічної новизни може бути віднесений даний винахід: «абсолютно новий», «злегка поліпшений», «просто відмінний від існуючого». Якщо ж винахід є «абсолютно новим», то його винахідник, якщо він є індивідуальним, звільняється від оподаткування, до того часу, поки патентні права не перейдуть до його правонаступників. Натомість корпоративний власник патенту звільняється від сплати податків у два етапи: спочатку від сплати певних видів податків звільняється дана компанія, а потім дивіденди акціонерів не підлягають оподаткуванню прибутковим податком [57].

Подібні підходи до вітчизняної моделі правового регулювання охорони винаходів застосовує Польща. Відносини щодо правової охорони винаходів у даній державі регулюються Законами «Про промислову власність», «Про ратифікацію Акту від 29 жовтня 2000 р., що вводить в дію Конвенцію про видачу європейських патентів», «Про ратифікацію Конвенції про видачу європейських патентів», ряд Розпоряджень Ради Міністрів. У цілому патентне законодавство Польщі відповідає стандартам ЄС та не містить суттєвих особливостей щодо процедури патентування винаходів.

Отже, ми розглянули особливості правової охорони винаходів в ЄС та деяких європейських державах – зокрема Німеччині, Великобританії, Ірландії, Польщі. На нашу думку, досить цікавим є досвід Великобританії, законодавство якої віднедавна містить вказівку про те, що товар, який є винаходом має позначатися відповідним знаками із обов'язковою вказівкою на офіційний інформаційний ресурс, де зазначений номер патенту. Натомість Ірландія гарантує авторам винаходів податкові пільги, що, у свою чергу, стимулює винахідництво.

3.2 Судова практика в сфері захисту винаходів (національна та міжнародна)

Не викликає сумніву, що інтелектуальна власність стала однією з найпопулярніших тем, обговорюваних в сучасному діловому світі. Інтелектуальна власність являє собою продукт людського розуму, результат творчості, який, крім того, охороняється законом. Не оминається увагою інтелектуальна власність і в нашій державі. З переходом від планової до ринкової економіки, в умовах входження України до європейської та світової спільноти зросла роль результатів розумової, творчої праці людини як в економічному, так і в соціальному розвитку суспільства, до яких відносять, у тому числі і винаходи, які об'єднуються під загальною назвою «об'єкти права інтелектуальної власності», або «інтелектуальна власність».

Більше того, в теперішніх умовах інтелектуальна власність є новим видом товару. Темпи зростання обсягу торгівлі цим товаром зростають значно швидше звичайних, тому фахівці прогнозують, що при переході від індустріального до інформаційного суспільства, що відбувається в даний час, це вид товару стане основним, а конкурентоспроможність звичайних товарів і послуг буде в основному забезпечуватися використанням відповідних об'єктів права інтелектуальної власності. Остання обставина особливо важлива для України, яка обрала інноваційний шлях розвитку економіки, основою якого є інтелектуальна власність. Інтелектуальна власність використовується у всіх без винятку видах економічної діяльності, що породжує виникнення спорів між учасниками відповідних відносин, які можуть ставати предметом судового розгляду.

Фахівці звертають увагу, що справи у сфері інтелектуальної власності мають визначальне соціальне, економічне та правове значення, що засвідчується відповідними положеннями міжнародних угод, зокрема, Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності тощо.

Об'єктивним є і той факт, що з року в рік зростає кількість об'єктів права інтелектуальної власності, що супроводжується збільшенням числа судових спорів, пов'язаних із захистом прав у сфері інтелектуальної власності.

Зазначимо, що на сьогодні спори у сфері промислової власності найчастіше розглядалися в порядку цивільного та господарського судочинства.

При цьому відповідно до ст. 35 Закону [23] суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про:

- авторство на винахід (корисну модель);
- встановлення факту використання винаходу (корисної моделі);
- встановлення власника патенту;
- порушення прав власника патенту;
- укладання та виконання ліцензійних договорів;
- право попереднього користування;
- компенсації.

Зокрема, позов про стягнення збитків, заподіяних порушенням майнових прав інтелектуальної власності на винахід та корисну модель став предметом судового розгляду у справі № 2-3659/11. Так, з матеріалів справи вбачається, що позивач ОСОБА_3 звернулася до суду із позовом до ТОВ «Квас Бевериджиз», третя особа без самостійних вимог на стороні позивача ОСОБА_4, про стягнення збитків, заподіяних порушенням майнових прав інтелектуальної власності на винахід та корисну модель, якими охороняється спосіб виробництва квасу. Позовні вимоги позивач мотивує тим, що ОСОБА_3 та ОСОБА_4 у відповідності до деклараційного патенту на корисну модель та патенту на винахід є співавторами способу виробництва квасу. Натомість ТОВ «Квас Бевериджиз» при виробництві квасу ТМ «Ярило» використовує корисну модель та патент на винахід спосіб виробництва квасу, незважаючи на ті обставини, що позивачем договір відповідно до ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи» не укладався і згоди на укладення з іншим власником патенту на винахід та деклараційного патенту на надання права використання вказаного патенту та корисної моделі позивачем не надавалося,

чим позивачеві було завдано збитків. Позивач просила стягнути на її користь збитки, завдані відповідачем у зв'язку із протиправним використанням корисної моделі та винаходу за патентом.

У справі було проведено експертизу в галузі економіки з питань прав інтелектуальної власності за спеціальністю 13.9. Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності, відповідно до висновку якої розмір збитків завданих власникам деклараційного патенту та /чи патенту внаслідок їх використання Товариством з обмеженою відповідальністю «Квас Бевериджиз» в період з 03.09.2008 року по 01.11.2011 року проводився сумарно за обома деклараційними патентами і складає в сумі 9 828 100 грн. без ПДВ.

Враховуючи результати експертизи, судом було прийнято рішення стягнути з відповідача на користь позивача 9828100 (дев'ять мільйонів вісімсот двадцять вісім тисяч сто) гривень 00 коп. збитків за порушення прав інтелектуальної власності [58].

Зазначене судова справа підтверджує важливість укладення відповідної угоди між співвинахідниками.

Предметом судового розгляду стають і питання визнання недійсним патенту. Так, рішенням Косівського районного суду Івано-Франківської області позовні вимоги визнати недійсним деклараційний патент України НОМЕР_1, зареєстрований на ім'я ОСОБА_2, задоволено, зобов'язано Міністерство економічного розвитку і торгівлі України внести відомості до Державного реєстру патентів України та здійснити публікацію у офіційному бюлетені «Промислова власність» про визнання недійсним патенту. Основним доказом у справі став висновок експертизи щодо умов патентоздатності, яким встановлено, що запатентована корисна модель за патентом України не відповідає умовам патентоздатності [59].

У спорах про встановлення авторства на винахід (корисну модель), промисловий зразок, ці вимоги можуть поєднуватися з вимогою про визнання патенту недійсним, оскільки видача патенту відбулася з порушенням прав позивача (автора винаходу, корисної моделі). Авторство на винахід

засвідчується патентом. Тому, вважаємо, особа, вказана у патенті як автор винаходу, не може звернутися до суду з позовною вимогою про встановлення її авторства.

Так, у судовій справі за позовом особи_1 та особи_2 до Фонду цивільних досліджень «U.S.Civilian Research & Development Foundation», Виконавчого комітету Львівської міської ради позивачі звернулись до суду з позовом, в якому просять стягнути з відповідачів винагороду за створення винаходів, а також просять визнати їх співавторами винаходів. В обґрунтування позову позивачі зазначають, що вони є авторами та співавторами винаходів, захищених патентом СРСР на винахід «Способ хранения сельскохозяйственной продукции», патентом України на винахід «Спосіб збереження сільськогосподарської продукції», деклараційним патентом України на винахід «Спосіб збереження зерна» та патентом України на корисну модель «Сховище для зерна». Відповідачі вчиняють дії, пов'язані з використанням вказаних винаходів (корисних моделей). Суд відмовив в задоволенні позову, оскільки, по-перше, вимоги позивачів про визнання їх співавторами винаходів є безпідставними, оскільки їх авторство на винаходи жодним чином не оспорується, і вони представили суду патенти, видані на їх імена, по-друге, на момент звернення до суду позивачі не були володільцями жодного з вказаних ними патентів на винахід чи корисну модель (у зв'язку з закінченням строку чинності майнових прав інтелектуальної власності) [60, с. 28].

Рішення суду є законним та обґрунтованим, оскільки право авторства позивачів на винаходи ні відповідачами, ні іншими особами не оспоровалося. Позивачі були вказані винахідниками у відповідних охоронних документах. Натомість майнові права інтелектуальної власності на винахід і корисну модель вже не були чинними у зв'язку із спливом строків їх правової охорони.

Інколи виникають спори щодо виплати винагороди авторам винаходів (корисних моделей). Зазвичай в таких справах йдеться про винагороду за використання службових винаходів. Така винагорода присуджується за умови доведення факту її невиконання. Однак якщо роботодавець не сплатив щорічного

збору за продовження дії патенту (у відповідності до вимог ч. 2 ст. 32 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»), суди констатують, що дія патенту припинена, і права, які з нього випливають, також припинилися. Відтак відмовляють винахідникам в задоволенні позову про стягнення винагороди з роботодавця. При цьому нерідко не має правового значення факт подальшого використання винаходу (корисної моделі) на виробництві відповідачем (роботодавцем) за патентом, який припинив свою дію. Вважаємо, що у таких випадках відносини сторін щодо виплати винагороди повинні врегульовуватися договором, що укладається між винахідником і роботодавцем. Саме в договорі повинні бути визначені умови та розмір грошової винагороди за створення і використання винаходу (корисної моделі).

Так, у судовій справі за позовом особи_1 і особи_2 до ТзОВ «Науково-біотехнологічний центр «Ензифарм» про визнання права власності на патенти та відшкодування збитків суд встановив наступне. Позивачі зазначають, що приймали участь у дослідній роботі щодо кількох лікарських препаратів, яка передувала отриманню патентів на винаходи, в яких позивачі вказані як винахідники. Водночас позивачі вважають, що мали б бути власниками вказаних патентів та отримувати винагороду внаслідок їх використання. Позивачі стверджують, що з урахуванням того, що протягом тривалого часу патенти використовувалися відповідачем без виплати винагороди позивачам, їм також завдано збитків. Суд встановив, що позивачі були обізнані з тим, що вони зазначені у патенті на винахід як винахідники. Також позивачі були обізнані з тим, що право на отримання патенту за вказаною заявкою вони передали юридичній особі – відповідачу. Зокрема, позивачі як співавтори винаходу підписали договір про переуступку права на патент відповідачу, усвідомлюючи, що передають відповідачу право на отримання патенту на винахід. Проте позивачі не знали, що не набудуть права на вказаний винахід та не стануть власниками патенту. Суд вказав, що незнання вказаними фізичними особами положень чинного законодавства України та неусвідомлення різниці між поняттями «винахідник», «заявник», «власник патенту» на момент

виникнення правовідносин щодо патентування винаходу не може слугувати підставою для визнання за позивачами права на патент на вказаний винахід. Суд також вказав, що позивачам ніколи не належали майнові права на вказані ними винаходи, бо власником патентів був відповідач. У зв'язку з вказаним, позивачам було відмовлено в задоволенні позову [61]. При вирішенні позовної вимоги про стягнення винагороди за створення винаходу суд повинен був врахувати умови договору, що був укладений між винахідниками і юридичною особою – відповідачем, якій було переуступлено право на подання заявки на винахід. Враховуючи те, що позивачі і відповідач не перебували у трудових відносинах, саме у цьому договорі сторони повинні були передбачити розмір та порядок виплати винагороди позивачам.

Важливо зазначити і те, що оскільки об'єкти права інтелектуальної власності різноманітні і мають свою специфіку, для розгляду справ даної категорії часто необхідно проведення судової експертизи. Крім того, спори щодо об'єктів права інтелектуальної власності варто віднести до справ підвищеної складності, оскільки їх розгляд передбачає збір та дослідження значного обсягу доказів, у тому числі із застосуванням спеціальних знань у галузі науки та техніки, проведенням судових експертиз тощо.

Дійсно, у ході судового розгляду справ даної категорії досить часто необхідним залучення експерта. Важливо зазначити, що права та обов'язки судового експерта уточнені на підзаконно-правовому рівні, а саме в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень [62], де зазначається, що експерту, зокрема, забороняється самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню.

На нашу думку, вимога про заборону самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, є доволі спірною, а зазначені положення доволі неоднозначно впливають на ефективність розгляду спорів саме щодо прав інтелектуальної власності. Це пов'язано з тим, що з одного боку існуючий порядок дає можливість суду контролювати долучення до матеріалів справи додаткових матеріалів і об'єктів, дозволяє належним чином ідентифікувати їх,

стримуючи таким чином залучення неналежних доказів, а також недобросовісний вплив учасників справи. З іншого ж боку, в умовах такого регулювання судові експерти, проводячи експертизи в сфері інтелектуальної власності, стикаються з проблемою неможливості використання спеціальної літератури.

Так, атестований судовий експерт в сфері інтелектуальної власності Охромєєв Ю. Г. зазначає, що зазначена проблема стосується, в першу чергу, справ про визнання недійсними патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки. У зв'язку з тим, що умовою патентоспроможності цих об'єктів інтелектуальної власності є новизна, експерту для вирішення питання про відповідність конкретного об'єкта цій умові необхідно використання спеціальної літератури, в якій можуть міститися відомості, які спростовують новизну досліджуваного об'єкта. При таких умовах, на його думку, виникає конфлікт принципів законності і об'єктивності: дотримання принципу законності шляхом виключення в дослідженні відомостей, що містяться в спеціальній літературі, призведе до порушення принципу об'єктивності при проведенні дослідження [63, с. 24].

З іншого боку, спеціальна література не є предметом дослідження і доказом по справі, а виступає засобом формування належного судового доказу – висновку експерта, а тому можна стверджувати, що використання її не заборонено при проведенні такого роду експертиз.

У той же час важливо розуміти, що судова експертиза в сфері інтелектуальної власності за своєю суттю не є патентною і не має завдання підтвердження або спростування наявності абсолютної світової новизни досліджуваного об'єкта.

Так, експертиза заявки на винахід має статус науково-технічної експертизи, складається з попередньої експертизи, формальної експертизи та, за заявкою стосовно патенту на винахід (секретний винахід), - кваліфікаційної експертизи. Під час кваліфікаційної експертизи встановлюється відповідність

винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності), при цьому новизна має бути саме абсолютною.

Як слушно зауважує С. Петренко, на відміну від кваліфікаційної експертизи ДП «Укрпатент», судова експертиза проводиться після видання патенту. Виданий патент на винахід засвідчує його відповідність умові патентоздатності «новизна» за результатами проведення кваліфікаційної експертизи, а деклараційний патент на корисну модель – її відповідність умові патентоздатності новизна під відповідальність (за твердженням) заявника. Тож після видання охоронного документа обсяг прав на винахід і корисну модель є фіксованими, кожний варіант виконання винаходу (корисної моделі) вважається «новим». При проведенні судової експертизи не має необхідності перевіряти на новизну всі варіанти виконання винаходу (корисної моделі). Достатньо встановити невідповідність лише варіанту описаного незалежним пунктом. Винахід (корисна модель) після видання патенту не можуть набути часткової новизни за частковими варіантами свого виконання. Вони або абсолютно нові, або не нові [64, с. 107].

Що стосується зарубіжної судової практики щодо розгляду справ даної категорії, то необхідно зауважити, що остання відіграє велике значення в системі правової охорони винаходів у Німеччині. При цьому прямі вказівки містяться і на об'єкти, які не можуть вважатися винаходами, зокрема, хірургічні або терапевтичні способи лікування людей чи тварин, а також методи діагностики, які практикуються на організмі людини чи тварини.

Важливо зазначити і те, що у зарубіжних країнах значна роль у врегулюванні спорів у сфері інтелектуальної власності відводиться інституту медіації. Дійсно, на території ЄС значна кількість патентних спорів вирішується у досудовому порядку через посередництво (медіацію).

Важливо зазначити, що медіатор, розглядаючи наявний між сторонами спір, не виступає суддею чи арбітром. Він не має права нав'язувати сторонам своє бачення проблеми чи варіант її вирішення. Головна мета медіатора – допомогти сторонам дійти порозуміння та прийняти найбільш прийнятне та

виважене для обох сторін рішення. Найважливішою перевагою цього способу розв'язання правових конфліктів є те, що обидві сторони мають можливість висловити не тільки свої сподівання, а й почуття та відчуття [65, с. 55]. Дана процедура є цілком прозорою та вимагає виключно згоди сторін, які є господарями медіаційного процесу. Медіатор сприяє тому, щоб процедура проведення медіаційного процесу була прийнятною для обох сторін, щоб сторони були переконані у незаангажованості, нейтральності медіатора та впевненні у тому, що всі розмови з медіатором будуть збережені в таємниці та не стануть загальновідомими для необмеженого кола сторонніх осіб.

Таким чином, аналіз вітчизняної судової практики свідчить, що для розгляду справ даної категорії часто необхідно проведення судової експертизи. У зв'язку з цим спори щодо об'єктів права інтелектуальної власності варто віднести до справ підвищеної складності, оскільки їх розгляд передбачає збір та дослідження значного обсягу доказів, у тому числі із застосуванням спеціальних знань у галузі науки та техніки, проведенням судових експертиз тощо. Для України варто запровадити практику врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності за допомогою інституту медіації, для чого необхідно прийняти відповідну правову базу.

3.3 Основні тенденції і напрямки вдосконалення національного законодавства у сфері охорони винаходів

Прагнення України до європейської спільноти беззаперечні. Співробітництво між Україною та ЄС спрямовується на сприяння залученню України до Європейського дослідницького простору. Таке співробітництво сприяє Україні у підтримці реформування та реорганізації системи управління науковою сферою та дослідних установ (зокрема в розвитку її потенціалу щодо розвитку науки і технологій) з метою сприяння розвитку конкурентоспроможної економіки та суспільства, яке базується на знаннях [66].

Співробітництво забезпечується, зокрема, шляхом вжиття заходів, спрямованих на розвиток сприятливих умов для проведення досліджень та впровадження нових технологій, а також належного захисту інтелектуальної власності результатів досліджень. Разом з цим, цілком очевидним є питання адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, вирішення на законодавчому рівні питання щодо відповідності процедури отримання патентів в окремих сферах, запровадження інституту медіації та діяльності спеціалізованого суду з розгляду справ інтелектуальної власності.

Дійсно, звернення нашої держави до питання захисту прав інтелектуальної власності засвідчується і здійсненням правових та організаційних заходів для початку роботи спеціалізованої судової установи – Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Однак, на жаль, в Україні існують прояви такого негативного соціального явища як порушення права інтелектуальної власності.

Принагідно відмітимо, що останнім часом в нашій країні відбуваються значні зміни організаційної структури судової системи, а також правового регулювання охорони та захисту інтелектуальних прав. Ключовою новелою судової реформи було реформування вищих спеціалізованих судів України. Внаслідок реформування Вищий господарський суд, Вищий адміністративний суд, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ ліквідуються, а замість них утворюються Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд. 29 вересня 2017 р. Президент України підписав Указ «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» [67]. Проте, на сьогодні даний суд так і не створено.

Крім того, з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII [68] з ЦПК України та КАС України в новій редакції зникли норми, що регламентують розгляд справ щодо прав інтелектуальної власності, натомість ГПК України в п. 16 Перехідних

положень передбачає, що «до початку роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності справи щодо прав інтелектуальної власності розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу, судами відповідно до правил юрисдикції (підвідомчості, підсудності), які діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу». Не заглиблюючись в проблемні питання формулювання даної норми, зазначимо, що на сьогодні зберігається розгляд справ щодо прав інтелектуальної власності судами не лише не лише господарської, а й загальної та адміністративної юрисдикцій.

Крім того, ГПК України визначає коло справ щодо прав інтелектуальної власності, формулюючи перелік справ, що належать до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності, зокрема, справи у спорах щодо прав на винахід, справи у спорах щодо реєстрації, обліку прав інтелектуальної власності, визнання недійсними, продовження дії, дострокового припинення патентів [69].

Крім того, важливо зазначити і той факт, що законодавство висуває досить високі вимоги до суддів Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Так, згідно зі ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддею Вищого суду з питань інтелектуальної власності може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог:

- 1) має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років;
- 2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п'ять років;
- 3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п'ять років;
- 4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених вище, щонайменше п'ять років [70].

Як звертається увага в науковій літературі, на думку експертів, входження до складу суддівського корпусу цієї установи професійних юристів і патентних повірених, які мають значний досвід в аналізованій сфері, сприятиме більш глибокому і компетентному підходу до розгляду таких специфічних справ. Однак наразі справи, що стосуються відносин інтелектуально-правової сфери, все ще розглядаються суддями без спеціальних знань, а отже, здебільшого проведення судової експертизи є необхідним заходом задля винесення обґрунтованого рішення [71, с. 10].

В сучасних умовах однією із ключових умов побудови та функціонування правової держави є правове регулювання всіх сфер людської діяльності, створення надійного дієвого правового механізму державного захисту всіх природних та набутих прав людей відповідно до їх правового статусу. Постійний розвиток всіх суспільних процесів та відносин обумовлює динамічні процеси в сфері їх правового регулювання, які відображаються у змінах відповідних нормативно-правових актів. Тому, цілком закономірно, що внаслідок інтенсивної законотворчої діяльності, яка проявляється в останні роки в нашій державі, спостерігається не лише неузгодженість положень окремих нормативно-правових актів між собою, а й не врахування стандартів ЄС при нормоворенні.

Зазначимо, що Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [35], яка була підписана у два етапи: політичну частину було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину – 27 червня 2014 року, на Україну покладено ряд зобов'язань, зокрема і в сфері інтелектуальної власності. Зокрема це стосується адаптації українського законодавства в питаннях правової охорони медичних винаходів та біотехнологічних винаходів на що ми вже частково звертали увагу в попередніх розділах роботи.

Для порівняння зазначимо, що відповідно до Регламенту (ЄС) № 1768/92 від 18 червня 1992 р. та ст. 63 Європейської патентної конвенції правова

охорона лікарського засобу для випуску якого на ринок необхідне отримання дозволу компетентного органу має надаватися у вигляді додаткового терміну на підставі спеціального сертифікату. Натомість зараз, як відмічається увага в літературі, вітчизняне законодавство розглядає процедуру патентування медичних винаходів та біотехнологічних винаходів як простий спосіб продовження дії патенту в чому і вбачається головна невідповідність, що певною мірою уповільнює створення єдиного ринку лікарських засобів з ЄС.

Слід враховувати і той факт, що Україна є стороною Конвенції про охорону біологічного розмаїття, доповнень потребує і Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» у частині розширення кола суб'єктів винаходу – продуктів та процесів, які є патентоздатними та додати певні продукти і процеси із сфери біотехнологій на які не поширюється патентна охорона [72, с. 101].

Крім того, як уже зверталася увага у попередньому підрозділі роботи, перспективним для нашої держави є запровадження практики врегулювання спорів у сфері інтелектуальної власності за допомогою інституту медіації. Наразі ж законодавчого акта про медіацію сьогодні ще немає. Серед останніх на розгляді Верховної Ради України знаходилось два законопроекти – проект Закону України про медіацію № 3665 від 17 грудня 2015 року [73] та проект Закону України про медіацію № 3665-1 від 29 грудня 2015 року [74].

Проект Закону України про медіацію № 3665 пропонував визначити медіацію як «альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві або більше сторони спору намагаються в рамках структурованого процесу за участі медіатора досягти згоди для вирішення їх спору». У свою чергу, у проекті Закону України про медіацію № 3665-1 містилося визначення медіації як позасудової процедури врегулювання конфлікту (спору) шляхом переговорів за допомогою одного або декількох посередників (медіаторів).

Отже, на сьогодні перед Україною постало питання адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, вирішення на

законодавчому рівні питання щодо відповідності процедури отримання патентів в окремих сферах, запровадження інституту медіації та діяльності спеціалізованого суду з розгляду справ інтелектуальної власності. Окремі напрацювання, на нашу думку, у цьому напрямі уже зроблені.

Висновки до розділу 3

1. В сучасних умовах винаходи охороняються патентним правом усіх цивілізованих держав світу. Проте умови надання такої охорони за законодавством цих країн різняться. Враховуючи обрання Україною європейського шляху розвитку, в першу чергу зупинилися на досвіді ЄС з охорони винаходів. Так, з огляду на тісну співпрацю між країнами Європейського Союзу, у об'єднання виникла об'єктивна потреба у створенні патенту, який би забезпечував захист права інтелектуальної власності на винаходи по всій Європі, а також не супереч внутрішньому законодавству кожної держави-члена. Вирішення цієї проблеми стало можливим завдяки прийняттю Європейської патентної конвенції, яка направлена на регулювання порядку видачі європейського патенту. Не менш важливим документом є Патентна конвенція Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), що регулює відносини, що виникають після видачі патенту. Однак слід зазначити, що країни ЄС також мають право встановлювати у національному законодавстві щодо охорони винаходів свої особливості, які мають переваги і роблять процедури патентування та захисту зручнішою, у порівнянні з загальноєвропейською.

Також ми розглянули особливості правової охорони винаходів в ЄС та деяких європейських державах – зокрема Німеччині, Великобританії, Ірландії, Польщі. На нашу думку, досить цікавим є досвід Великобританії, законодавство якої віднедавна містить вказівку про те, що товар, який є винаходом має позначатися відповідним знаками із обов'язковою вказівкою на офіційний інформаційний ресурс, де зазначений номер патенту. Натомість

Ірландія гарантує авторам винаходів податкові пільги, що, у свою чергу, стимулює винахідництво

2. Справи у сфері інтелектуальної власності мають визначальне соціальне, економічне та правове значення, що засвідчується відповідними положеннями міжнародних угод, зокрема, Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності тощо. Об'єктивним є і той факт, що з року в рік зростає кількість об'єктів права інтелектуальної власності, що супроводжується збільшенням числа судових спорів, пов'язаних із захистом прав у сфері інтелектуальної власності.

Зазначимо, що на сьогодні спори у сфері промислової власності найчастіше розглядалися в порядку цивільного та господарського судочинства. При цьому суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про авторство на винахід (корисну модель); встановлення факту використання винаходу (корисної моделі); встановлення власника патенту; порушення прав власника патенту; укладання та виконання ліцензійних договорів; право попереднього користування; компенсації. Важливо зазначити і те, що оскільки об'єкти права інтелектуальної власності різноманітні і мають свою специфіку, для розгляду справ даної категорії часто необхідно проведення судової експертизи. Крім того, спори щодо об'єктів права інтелектуальної власності варто віднести до справ підвищеної складності, оскільки їх розгляд передбачає збір та дослідження значного обсягу доказів, у тому числі із застосуванням спеціальних знань у галузі науки та техніки, проведенням судових експертиз тощо.

3. На сьогодні перед Україною постало питання адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, вирішення на законодавчому рівні питання щодо відповідності процедури отримання патентів в окремих сферах (в питаннях правової охорони медичних винаходів та біотехнологічних винаходів), запровадження інституту медіації та діяльності спеціалізованого

суду з розгляду справ інтелектуальної власності. Окремі напрацювання, на нашу думку, у цьому напрямі уже зроблені.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження цивільно-правового регулювання патентів на винахід в Україні та отримані на його основі результати дали можливість сформулювати наступні висновки:

1. Всі речі матеріального світу з якими ми стикаємося щоденно є результатом інтелектуальної діяльності людини в різних сферах технологій, однак на різних історико-еволюційних етапах існування суспільства. Об'єктивна необхідність в правовому регулюванні винахідництва виникла із здійсненням так званої наукової революції XVII століття. Проте в той час винахідники не мали належної охорони результатів своєї інтелектуальної діяльності. На теренах Європи першим патентним законом, який закріпив право власності винахідника на свій винахід став нормативний акт прийнятий в Франції в 1791 році. В XIX ст. так звані патентні закони були прийняті більшістю європейських держав, а на міжнародному рівні в 1883 році була прийнята Паризька конвенція про охорону промислової власності, яка хоч і з подальшими внесеними змінами є важливим актом в сфері правової охорони винаходів.

У зв'язку з тим, що тривалий час більшість українських земель перебувала в складі спочатку Російської імперії, а пізніше була складовою СРСР, було приділено увагу правовому регулюванню охорони винаходів у вказаних державних утвореннях. Висвітлене вище дозволяє стверджувати, що імперське законодавство багато в чому відповідало досвіду країн Західної Європи, в той час як в радянський час велика увага була приділена правовому регулюванню винахідництва, але проблемним питанням залишалося закріплення прав винахідника на свій об'єкт інтелектуальної власності, адже частіше влада присвоювала право на винахід собі, видаючи і визнаючи винахіднику лише право авторства - авторське свідоцтво, а ніж патент.

2. Незважаючи на присутність легальної дефініції «винахід» в національному законодавстві, науковці звертають увагу на те, що існуюче

визначення не додає жодної ясності, а лише має схильність до обмеження кола об'єктів, які підлягатимуть патентуванню, особливо в сучасних умовах розвитку наукових знань та можливостей проведення досліджень із застосуванням сучасної техніки.

В зв'язку з складністю досліджуваного поняття в законодавстві більшості європейських держав не наводиться його визначення, а лише умови (критерії), котрим повинен відповідати патентоздатний винахід. Щодо таких критеріїв, то чинне українське законодавство містить вказівку, що винахід відповідає умовам патентоздатності, якщо він є новим, має винахідницький рівень і є промислово придатним, а корисна модель відповідає умовам патентоздатності, якщо вона є новою і промислово придатною. Хоча деякі сучасні науковці наголошують на важливості визнання винаходу і корисної моделі результатами саме творчої праці.

3. Першим нормативним актом незалежної України, присвячений охороні промислових зразків став Указ Президента від 18 вересня 1992 р., яким було затверджено Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні. Результатом подальшої законотворчої роботи стало прийняття Верховною Радою України в 1993 році Закону «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», який на сьогоднішній день разом із нормами Цивільного кодексу України визначає істотні особливості набуття правової охорони на винаходи.

Процес удосконалення законодавства з питань патентування триває. Цього вимагає як наявність низки проблемних питань щодо забезпечення належної правової охорони винаходів в Україні, так і взяті нею зобов'язання адаптувати своє законодавство до вимог ЄС. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства) №2259, який був прийнятий в лютому 2020 року в першому читанні, буде важливим кроком в цьому напрямі.

4. Суб'єктами права інтелектуальної власності на промисловий зразок є безпосередньо є винахідник, а також інші особи, які набули прав на винахід за

договором чи законом. На жаль, в чинному законодавстві все ще існують не вирішені питання щодо реалізації своїх прав на винахід неповнолітніми особами, так і проблеми авторства службових винаходів.

У зв'язку з значним поширенням суб'єктів, які здійснюють зловживання у сфері патентування об'єктів права інтелектуальної власності ми звернули увагу на так званих патентних тролів. Визначили, що головною ознакою патентного тролія є патентування ним загальноприйнятих у цивільному обороті речей і зловживання чужими досягненнями та нововведеннями законодавства. З огляду на вищезазначене, вважаємо, що вказана сфера має отримати належне нормативно-правове регулювання.

5. Визнання об'єктів промислової власності об'єктам правової охорони засвідчується виданими на них охоронними документами у встановленому законодавством порядку. Дійсно, виникнення права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель) пов'язується з отримання винахідником (або іншою особою, якій передано право на подання заявки) патенту. Як зазначає у ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», такі права «впливають з патенту». Саме отримання патенту винахідником (або іншою особою, наприклад, роботодавцем) і є тим юридичним фактом, з яким пов'язується виникнення прав інтелектуальної власності на винахід (корисну модель). Щоб отримати такий охоронний документ як патент на винахід, необхідно пройти та виконати ряд формальностей та вимог – складання та подання заявки, сплата збору, проведення експертизи заявки і прийняття рішення щодо видачі патенту.

6. В сучасних умовах патент розглядається у двох аспектах. По-перше, під патентом розуміють надане державою право забороняти третім особам виготовлення, використання чи продаж винаходу. По-друге, патент визначають як охоронний документ. Аналізуючи вітчизняне законодавство, ми прийшли до висновку, що доречно було б викласти абз. 1 ч. 1 ст. 28 Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» у наступній редакції: «1. Права, що засвідчуються патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної

реєстрації ...». Крім того, доцільно більш детально врегулювати питання укладення договору між співвинахідниками, що упередить виникнення між ними спорів. Також було проаналізовано комплекс особистих немайнових та майнових прав, які впливають із патентування.

7. В сучасних умовах винаходи охороняються патентним правом усіх цивілізованих держав світу. Проте умови надання такої охорони за законодавством цих країн різняться. Враховуючи обрання Україною європейського шляху розвитку, в першу чергу зупинилися на досвіді ЄС з охорони винаходів. Так, з огляду на тісну співпрацю між країнами Європейського Союзу, у об'єднання виникла об'єктивна потреба у створенні патенту, який би забезпечував захист права інтелектуальної власності на винаходи по всій Європі, а також не супереч внутрішньому законодавству кожної держави-члена. Вирішення цієї проблеми стало можливим завдяки прийняттю Європейської патентної конвенції, яка направлена на регулювання порядку видачі європейського патенту. Не менш важливим документом є Патентна конвенція Європейського економічного співтовариства (ЄЕС), що регулює відносини, що виникають після видачі патенту. Однак слід зазначити, що країни ЄС також мають право встановлювати у національному законодавстві щодо охорони винаходів свої особливості, які мають переваги і роблять процедури патентування та захисту зручнішою, у порівнянні з загальноєвропейською.

Також ми розглянули особливості правової охорони винаходів в ЄС та деяких європейських державах – зокрема Німеччині, Великобританії, Ірландії, Польщі. На нашу думку, досить цікавим є досвід Великобританії, законодавство якої віднедавна містить вказівку про те, що товар, який є винаходом має позначатися відповідним знаками із обов'язковою вказівкою на офіційний інформаційний ресурс, де зазначений номер патенту. Натомість Ірландія гарантує авторам винаходів податкові пільги, що, у свою чергу, стимулює винахідництво

8. Справи у сфері інтелектуальної власності мають визначальне соціальне, економічне та правове значення, що засвідчується відповідними положеннями міжнародних угод, зокрема, Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності тощо. Об'єктивним є і той факт, що з року в рік зростає кількість об'єктів права інтелектуальної власності, що супроводжується збільшенням числа судових спорів, пов'язаних із захистом прав у сфері інтелектуальної власності.

Зазначимо, що на сьогодні спори у сфері промислової власності найчастіше розглядалися в порядку цивільного та господарського судочинства. При цьому суди відповідно до їх компетенції розв'язують, зокрема, спори про авторство на винахід (корисну модель); встановлення факту використання винаходу (корисної моделі); встановлення власника патенту; порушення прав власника патенту; укладання та виконання ліцензійних договорів; право попереднього користування; компенсації. Важливо зазначити і те, що оскільки об'єкти права інтелектуальної власності різноманітні і мають свою специфіку, для розгляду справ даної категорії часто необхідно проведення судової експертизи. Крім того, спори щодо об'єктів права інтелектуальної власності варто віднести до справ підвищеної складності, оскільки їх розгляд передбачає збір та дослідження значного обсягу доказів, у тому числі із застосуванням спеціальних знань у галузі науки та техніки, проведенням судових експертиз тощо.

9. На сьогодні перед Україною постало питання адаптації національного законодавства до законодавства ЄС, вирішення на законодавчому рівні питання щодо відповідності процедури отримання патентів в окремих сферах (в питаннях правової охорони медичних винаходів та біотехнологічних винаходів), запровадження інституту медіації та діяльності спеціалізованого суду з розгляду справ інтелектуальної власності. Окремі напрацювання, на нашу думку, у цьому напрямі уже зроблені.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Синдецька А.В. Цивільно-правова охорона винаходів в Україні. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київський університет права Національної академії наук України. Київ. 2019. 266 с.
2. Zorina Khan B. An Economic History of Patent Institutions. URL: <http://eh.net/encyclopedia/article/khan.patents>
3. Великі німецькі винахідники. Винахідник друкарського верстата Йоганн Гутенберг. URL: <http://www.lgroutes.com/Famous/Originator/Gutenberg.html>
4. Пиленко А.А. Право изобретателя. Москва: «Статут», 2001. 688 с.
5. Городов О.А. Право промышленной собственности: учебник. Москва : Статут, 2011. 942 с.
6. История патентов в мире. URL: <http://www.patenttranslation.ru/?smid=10>
7. Шугурова И.В. Международно-правовая охрана изобретения как объекта промышленной собственности : Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 : Саратов, 2003. 220 с.
8. Кузьмина О.М. Критерии и объем патентной охраны по законодательству Германии и России: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 : Москва, 2002. 251 с.
9. Богатых Е.А. Патентное право капиталистических и развивающихся государств Москва, 1978. 199 с.
10. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року: Міжнародний документ від 20.03.1883. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123
11. Бошицький Ю.Л. Історико-правові аспекти охорони службових винаходів. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 215-219.
12. Ярыш В.Д. Становление и развитие отечественного патентного права в XIX-XX вв. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Краснодар, 2004. 224 с.
13. Постановление ЦИК и СНК СССР от 12.09.1924 «О введении в действие постановления о патентах на изобретения». СЗ СССР. 1924. № 9. Ст. 97.

14. Постановление ЦИК и СНК СССР от 09.04.1931 Об утверждении Положения об изобретениях и технических усовершенствованиях. СЗ СССР. 1931. № 21. Ст. 180.
15. Постановление СНК СССР «О мерах по дальнейшему улучшению семян зерновых культур» СЗ СССР. 1937. № 40. Ст. 168.
16. Мельник Э.Ф. Развитие радянського законодавства про винаходи. Київ: Наукова думка, 1971. 174 с.
17. Антимонов Б.С. Изобретательское право. Москва, 1960. 228 с.
18. Ришкова Л. Правова природа відносин у сфері інновацій. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 4. С. 81-84.
19. Солощук М. Захист інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність. 2008. №1. С. 70-77.
20. Маковский А.Л. Об интеллектуальных правах. Актуальные вопросы российского частного права : сб. статей, посвященных 80-летию со дня рождения проф. В.А. Дозорцева. Москва : Статут, 2008. С. 7-14.
21. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации. Москва : Теис, 1996. 704 с.
22. Лопатин В.Н. Интеллектуальная собственность: словарь терминов и определений / Респ. науч.-исслед. ин-т интеллектуал. собственности (РНИИИС). Москва : ИНИЦ «ПАТЕНТ», 2012. 150 с.
23. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 груд. 1993 р. № 3687-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. Ст. 32.
24. Правила складання і подання заявки на винахід та заявки на корисну модель : затв. наказом МОН України від 22 січ. 2001 р. № 22. *Офіційний вісник України*. 2001. № 9. Ст. 382.
25. Луценко Ф. Сучасний погляд на проблему визначення патентоздатних об'єктів в Україні. *Інтелектуальна власність*. 2014. № 3. С. 31-38.
26. Андрощук Г.А. Патентное право: правовая охрана изобретений. Київ: МАУП, 2001. 232 с.

27. Конвенция о выдаче европейских патентов (Европейская патентная конвенция). URL: www.rupto.ru/rupto/nfile/e6280dce/exhibition_corr_ormatted.pdf
28. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*, 2003, №№ 40-44, ст.356
29. Кубах А.І. Право інтелектуальної власності: Навч. посібник. Харків: ХНАМГ, 2008. 149 с.
30. Винахід і корисна модель як об'єкти договірної регулювання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 2. С. 41-51.
31. Поняття винаходу у законодавстві України: проблеми та недоліки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 56. С. 231-239.
32. Цивільне право України : підручник. У 2 кн. Кн. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Юрінком Інтер, 2004. С. 540.
33. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 № 3688-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. ст. 34
34. Інтелектуальна власність: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О.В. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с.
35. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
36. Про лікарські засоби: Закон України від 04.04.1996 № 123/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 22, ст. 86
37. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів та корисних моделей № 7538 від 01.02.2018. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63398
38. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо реформи патентного законодавства) № 2259 від 11.10.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67064

39. Урезченко В.М. Охрана интеллектуальной собственности: Учебно-информационное пособие. Саров, 1998. 452 с.
40. Мазур О.С. Цивільне право України: Навч. пос. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
41. Андрощук Г.О. Патентний тролінг проти інновацій: стан, тенденції, загрози. *Право та інноваційне суспільство*. 2013. № 1. С. 70-88.
42. Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2004 р. № 1716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1716-2004-%D0%BF>
43. Юскаєв В.Б. Інтелектуальна власність. Частина 2 С.: Видавництво СумДУ, 2010р. URL: http://the-law.at.ua/load/juridichna_literatura/pravo_intelektualnoji_vlasnosti/v_b_juskaev_qu_ot_inte
44. Євтушенко, М.В. Конспект лекцій «Ліцензування і патентування діяльності»; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва Х.: ХНАМГ, 2009. 59 с.
45. Інструкція про порядок ознайомлення будь-якої особи з матеріалами заявки на об'єкт права інтелектуальної власності, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 22.04.2005 N 247. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0494-05>
46. Белов В.В. Интеллектуальная собственность. Законодательство и практика применения. Практическое пособие. Москва: Гардарика, 1997. 320 с.
47. Thompson W.P. Handbook of Patent Law of All Countries. London, 1920. URL: <https://archive.org/details/handbookofpatent00thomiala/page/n9>
48. Смолувик І.В. Патент як охоронний документ об'єктів інтелектуальної власності. Інформаційно-документаційне забезпечення сучасного суспільства : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. [м. Київ, 19-20 трав. 2016 р.] / уклад. С. М. Петькун, Н. Ю. Зозуля, С. О. Стежко. Київ: ДУТ, 2016. С. 97-101.
49. Якубівський І.Є. Виникнення майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. *Часопис цивілістики*. 2015. Вип. 18. С. 223-228.

50. Конституція України від 28 червня 1996 року, із наступними змінами та доповненнями. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
51. Підпригора О.А. Право інтелектуальної власності України: навч. посібник для студентів юрид. вузів і фак. ун-тів. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 336 с.
52. Семків В.О., Шандра Р.С. Інтелектуальна власність : підручник для студентів неюридичних факультетів. Львів: Галицький друкар, 2015. 280 с.
53. Тарасенко Л.Л. Права інтелектуальної власності на винахід (корисну модель). *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Серія ПРАВО. Випуск 39. Том 1. С. 71-74.
54. Лузан А.В. Проблеми правової охорони винаходів у європейському науково-технічному просторі. *Теорія і практика інтелектуальної власності: науково-практичний журнал*. 2016. № 4. С. 88-95.
55. Баженов М.І. Забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в ЄС та Україні: порівняльно-правовий аналіз нормативноправового визначення та правозастосування. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 255-260.
56. Андрощук Г.О. Програма інноваційного розвитку економіки Німеччини: стратегія високих технологій. *Наука та інновації*. 2009. Т. 5, № 3. С. 72-88.
57. Кордобовская М. Ирландия: патенты, не облагаемые налогом. URL: http://www.nalogi.net/1998/199802_8.htm.
58. Рішення Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 17 жовтня 2016 року (Справа № 2-3659/11). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8_78600-07
59. Рішення Косівського районного суду Івано-Франківської області від 02 жовтня 2017 року (Справа № 347/1461/17). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/69395474>
60. Коссак В.М., Якубівський І.Є. Право інтелектуальної власності: Підручник. Київ: Істина, 2007. 206 с.

61. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: Підручник. Київ : Знання, 2006. 431 с.
62. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5). Офіційний вісник України від 03.12.1998. 1998 р., № 46, стор. 172, стаття 1715, код акта 6348/1998
63. Охромеев Ю. В. Некоторые аспекты проведения судебной экспертизы в сфере интеллектуальной собственности. *Юридический вестник*. 2009. № 1 (27). С. 21-25.
64. Петренко С. Межі дослідження формули винаходу (корисної моделі) при проведенні судової експертизи. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. № 6, 2018. С. 107-109.
65. Гойко О. Від судового захисту до альтернативних методів вирішення спорів. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 6 (56). С. 54-60.
66. Угода між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво від 04.07.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_194
67. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29.09.2017 № 299/2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299/2017>.
68. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. Офіційний вісник України від 08.12.2017. 2017 р., № 96, стор. 11, стаття 2921, код акта 88120/2017.
69. Господарський процесуальний кодекс України: Кодекс від 06.11.1991 № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992 р., № 6, стаття 56.
70. Про судоустрій і статус суддів: Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*, 2016, № 31, ст. 545.

71. Бережна А. Судова експертиза у справах зі спорів, пов'язаних із захистом виключного права на музичні твори. *Підприємництво, господарство і право*. № 11, 2017. С. 10.
72. Лузан А.В. Міжнародна патентна класифікація та її значення для вдосконалення системи цивільно-правової охорони винаходів в Україні. Проблеми гармонізації законодавства України з питань інтелектуальної власності до законодавства Європейського Союзу: зб. наукових праць II Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності (м. Київ, 19 верес. 2014 р.). Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2014. С. 99–102.
73. Проект Закону України про медіацію № 3665 від 17.12.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.
74. Проект Закону України про медіацію № 3665-1 від 29.12.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57620.